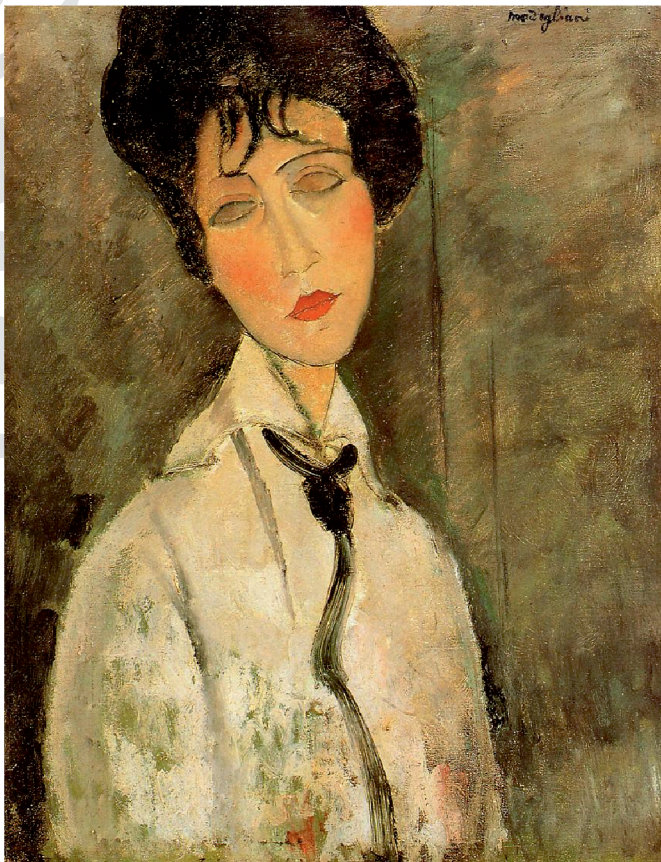

Irodalmi Jelen

XXIII. évfolyam, 261. szám

2023. JÚLIUS

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Juhász Kristóf** (kritika),

Csornyj Dávid, **Szalai Klaudia** (fotó, film)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György**, **Makkai Ádám**,
Méhes György, **Szócs Géza**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón: **AMEDEO MODIGLIANI (1884–1920)**
festménye

Böszörményi Zoltán

Lepkevadászat

*– Fűzzük fel, fűzzük fel,
fűzzük cérnára!
– Mintha a lepkék örömét oly könnyen
fel lehetne fűzni – jegyeztem meg.
– Erre nem gondoltam – mondta a gyerek,
és hálójából kiengedte
a cérnára még fel nem fűzött
érzelmeket.*

Jéghideg józanság

*Utazz honvággyal,
legyen a honvággy
legjobb útitársad,
visszatérni az örökkévalóságba
képtelenség,
az örökkévalóság mindig a jelen,
szülőfölded, városod
a visszatérés potenciális ereje,
ne a múltba,
a jövőbe áss alagutakat,
a szellemnek, a léleknek, a szentnek,
állíts mementót a szépnek.
Utazz honvággyal,
ha a jéghideg józanság megtisztít,
s az érzelmek*

*ruháját leveted,
tisztán látod újra
a vetkőző völgyeket,
az öltözködő hegyeket,
ismét hallod,
kacag a patak a kert alatt,
mint Anna a szénaboglyában,
János karjaiban,
és esténként,
ha a szőlősből lopakodva
visszavonulnak a napsugarak,
kikönyökölnek a muskátlik
az ablak párkányára,
mágikus világ
csillan körülötted,
újra szövetkezik benned
két útitársad,
a megfoghatatlan
a kifejezhetetlennel.*

Így élünk

*minden
ami van
abszolút
csak változó
tehát a változó
is abszolút
az univerzum
amelyben élünk*

Gerzsenyi Gabriella

Az új lakó

Az új lakó érkezését sok izgalom előzte meg. Régen nem történt semmi, ami a szomszédság életébe változást hozott volna, hát érthető, ha a hírre felbolydult egy kissé a meder, melyben a mindennapok folydogálnak komótosan, néha már-már unalmasan. A városkát alig tízezren lakják. Több ez annál, hogysem mindenki mindenkit személyesen ismerjen, ám közvetve, a kapcsolatok révén azért mégiscsak kialakult a családi légkör.

A híreket ezúttal is, mint mindig, Annamari hozta. A legfiatalabb lévén, ő jár fel leggyakrabban, csaknem naponta a városközpontba. Ő a közösség mindenese, postása. Hozza-viszi az üzeneteket, meghallgatja a pletykákat, alaposan szemügyre vesz mindent és mindenkit. Hosszú, ütemes léptekkel jár, karjait lóbálva maga mellett. Évek óta ugyanazon az útvonalon halad. Először a kis kőtemplom előtt megy végig, balról megkerüli az iskolát – a nyitott ablakok alatt különösen hegyezi a fülét a bentről kihallatszó hangok irányába –, majd a terre jut. Az óramutató járásának megfelelően járja sorra előbb a patikát, aztán a trafikot, a hentest, a postát s végül a pékséget. Illedelmesen köszön nemcsak a régi ismerősöknek, de az ismeretleneknek is. A tér délkeleti sarkán kanyarodik vissza a kertváros felé, útba ejtve a sportpályát, ahol annyit edzett annak idején. Igaz, nem önszántából, mert az apja kényszerítette a napi testmozgásra, abban a reményben, hogy a nyomdokaiba lépve híres atléta lehet a lányából is. Annamari nem lett híres atléta, de formás hátsójára még ma, harmincnyolc évesen is büszke.

Sétájából visszaérve elsőként Terka nénihez dugta be a fejét. Nem csupán azért, mert az öregasszony lakik legszélén, hanem mert mindig valami édességgel várja. Annamari az utóbbi időben egyre kevésbé tud ellenállni a nyalánkságoknak, mégsem hízik egy dekát sem. „Hagyjad, szívem, majd jön a fiam, és rendbe

teszi a kiskertet”, mondta Terka néni, amikor látta, hogy Annamari a keskeny járdára hullott gesztenyéket és az eső után előbújó meztelen csigákat rugdossa félre. Annamari jövetelére többnyire Terka néni férje, Tóni bácsi is előcsoszog. Ma bizonyára ő is kíváncsi volt, mit érdemes az új lakóról tudni, kíváncsiságának pedig azzal adott nyomatékot, hogy tiszta inget vett fel, és megborotválkozott. Annamarit hallgatva az idős házaspár hitetlenkedve csóválta a fejét.

Kisvártatva bekopogott Elek, Terka néniék hátsó szomszédja. Az ő kertjében nyílnak a környék legillatosabb virágai. Büszke is rá, s mindig visz belőle a hölgyeknek. A legszebbeket Annamarinak tartogatja, titokban reménykedve, hogy egyszer sikerül meghódítania. Ám a nő megszokta az egyedüllétet, és ezen nem kíván változtatni a kissé száraz humorú tanárember kedvéért, kedveskedhet az bár lila orgonával, balzsamos illatú jázminnal, színpompás tulipáncsokkal. Az Elektől kapott virágokat Terka néni vázába tette, a férfit süteménnyel és kávéval kínálta. Annamari durcásan vette tudomásul, hogy Elek az új lakó érkezésének hírére ösztönösen a hajához kapott, és a dúsabb hatás kedvéért áttúrta öt ujjával. Habár esze ágában sincs átköltözni a férfihoz, a felismerés, hogy valaki más ezt esetleg megteheti, bosszantotta. Hamarosan távozott is, szabadkozva, hogy még Adállal kell szót váltania.

Adél gyógyszerészként kezdte a szomszéd városban, de aztán elvégezte az orvosi egyetemet is, és nemcsak orvossággal és gyógyászati tanácsokkal, de jó szóval is ellátott mindenkit, aki hozzá fordult. Alkoholista férje sokszor megverte, és az asszonyt is kis híján az alkoholizmusba kergette, ám az új patikusfiú, aki a fiatal Robert Redfordra emlékeztetett, kimentette a házasság fojtogató kötelékéből. Használtan vett, de kitartó szorgalommal felújított tűzpiros sportkocsijával a szó szoros értelmében elrabolta Adélt a nyílt utcáról. Ez már sok évvel ezelőtt történt. Azóta együtt vannak, bár igen szűkös helyen kell meghúzódniuk, de legalább nem verekszenek. Adél nem szokott kimozdulni otthonról, legfeljebb az ablakon át bámul a kertre, az égre és a

szomszédaira. Annamari, mióta súlyosan megbetegedett, gyűlöli a kórházakat és az orvosokat, kizárólag Adéllal hajlandó szóba állni. Előfordul, hogy órákat tölt a doktornő ablaka alatt, úgy tárgyalják meg az élet és – kissé kedvetlenül – a halál dolgait. Az új lakó pár nap múlva esedékes érkezését Adél száját biggyesztve nyugtázta, és idegesen gyűrögette selyemköntösének mandzsettáját. Az idő múlásával egyre féltékenyebben őrizte a patikusfiút.

Adéléktól délre van Istók tata otthona. Az öreg igazi csodabogár. Állítja, hogy fiatal korában látta Ferenc Józsefet, a világháború után pár évvel pedig Horthy kormányzó személyesen tüntette ki, és avatta vitézzé hősies helytállásáért. Vitéz Nagyköhegyi Bános István lett akkor a neve, így szerepel ma is a névtábláján. Jóllehet Istók tata inkább emlékeztet öreg manóra, mint vitézre. A háta hajlott, a szemöldöke bozontos, füleiből szörpamacsok nőnek ki. Igen nagyot hall, bár ezért nem kizárólag a szörpamacsok okolhatók. Büszkén szokta mesélni – miközben tejet rak ki a kertjében sündörgő kóbor macskáknak – hogy régebben vadászkutyákat tartott. „Még csak huszonkét éves”, mondta maga elé hümmögve, amikor Annamari neki is elújságolta az új lakóról hallott híreket. „Hja, ha én még egyszer huszonkét éves lehetnék, istenkém!”, és megigazította mellkasán a vitézi rangjelzését.

Ahogy az már lenni szokott, megindultak a találgatások is. Vajon kivel érkezik az új lakó, mi a foglalkozása, tart-e háziállatot, nincs-e nála túl gyakran zajos összejövétel, dohányzik-e, és ha igen, nem átallja-e a csikket eldobni. Annamari képtelen volt minden kérdésre megfelelni, mert az új lakó olyannyira új volt, hogy csak azt tudták biztosan: a fiatal nő többször kirándult a környéken, megtetszett neki a városka, vissza-visszajárt már egy ideje.

A nagy napra mindnyájan a maguk módján készültek. Terka néni az egyik jól bevált süteményreceptjéből dolgozott, és nagy halom dióskiflit készített. Elek rendbe tette a haját, s a még nyíló őszirózsák és krizantémok ágyásait is napokig csinosíttatta. Ugratta is Tóni bácsi, hogy vigyázzon, mert megint a szíve lesz a veszte, de Elek csak legyintett. Nem kívánta a múltat boncolgat-

ni. Istók tata mellén újabb kitüntetések jelentek meg, Adél pirosra lakkozta hosszú körmeit, Annamari pedig sportos alakját kihangsúlyozó, szűk nadrágot húzott. Reggeltől ment a pusmogás, vajon mikor és milyen járművel érkezik az új lakó.

Dél előtt tizenegy felé járt az idő, amikor egy sötét autó felbukkant a keleti oldalon. Adél az ablakban könyökölt, a többiek felsorakoztak köré, és lelkes integetéssel fogadták a járművet. Terka néni tartotta a süteményes tálcát, Elek egy csokor virágot is lengetett, Istók tata pedig hatalmas távcsővel kémlelte a közeledőket.

Az autó megállt. A vezető és a mellette ülő férfi kiszálltak, hátra mentek a csomagtartóhoz, és kihúztak belőle egy alig másfél méteres, már leszögezett koporsót. A hátsó ülésről nagyon lassan, mintha álmában mozogna, előkászálódott egy sötét ruhás, sötét tekintetű férfi. Napszemüveges, kalapos nőt támogatott. A nőt az ájulás környékezte, és kis híján rácsapta az autó ajtaját a mögötte kiszállni iparkodó pap lábára.

A pap nagyon rövid beszédet mondott, a koporsót hamar a földre engedték, egyetlen csokrot helyeztek el a szaporán felhalmozott földkupac tetején, majd mind az öten visszaültek az autóra, és elhajtottak. Az ünnepi díszbe öltözött lakókat egyikük sem méltatta futó pillantásra sem.

Terka néni szólalt meg először: „Vonat. Azok szoktak így kinézni.” Annamari tudálékosan megjegyezte: „Biztos bömbölt a zene a fülhallgatójából.” Adél csak csücsörített, aztán megkönynyebbülve, hogy a jövevény talán mégsem lesz a vetélytársa, megszólalt: „Ó, igen, egész jól járnak, akikkel csak infarktus, rák vagy autóbaleset végez, nem igaz?” A mondat utolsó részénél hátrasandított a patikusfiúra. Istók tata, miközben fülének szőrpamacsait pödörgette, hogy jobban hallja a beszélgetést, távcsövének segítségével leolvasta az új lakó névtábláját. „Kormos Rozália. Élt huszonkét...” „Csak Rozi”, szólalt meg ekkor az új lakó a hátuk mögött. „Többet is mesélek majd, de ma még nagyon fáradt vagyok, bocsássanak meg.”

Csobánka Zsuzsa Emese

A révész

I.

*Két part között hívott életre világokat.
Keze ügyében hajók, kompok, óriáslapát.
Evezőivel úgy emelt át a híd alatt,
mint halott menyasszonyt
vagy kövér halat szokás.
Jeget hizlalt, én sóval fizettem érte.
Szabad halász, méheim hajnalban
kezdenek zsongani.
Nem pihen bennem, folyton úton van,
iszapot merít végeláthatatlan,
és a hínárba költözik.
Furcsa szerzet,
nézem a túlpartról,
lassan kopoltyút növeszt,
szemében ábrándos halak
úsznak az árammal szemben,
gyengülő szívük
tátogó hajnalok sora.*

*Élet és halál között vitt engem át.
Alig ocsúdtam a túlparton,
nem világos, ez melyik véglet.
Szűk hajója a folyó közepén nézte,
melyik vég lett, van-e olyan,
amelyben boldogok a halak és a halászok is.*

II.

*Révéjáró, révvágás és révásás.
Ez mind az ő dolga volt.
Halhatatlanságot kerestem,
ez tetszett neki.
Papiruszcsonakban értünk a kapuhoz,
én a földre léptem, ő magát visszalökte,
a sodrásra bízva lenge lelkeink.
Az álmok és az emlékek bolygóján
vájta magának medret,
a forrás, mely a földből fakadt,
álnokul hitette el vele,
nincs maradása.*

*Nyelvem alá érmét helyezett,
elégette volna testemet.
Azt hitte, halott vagyok.
Azt hitte, az ő dolga megváltani.*

*Valaha halandó volt ő is,
de sajnálta a pénzt az útra.
Hitte, a dolgok járnak,
nincs kinek fizetnie.
Azóta bolyong,
eltelt vagy száz év,
kóbor lelke lapáttal, folyóval vált eggyé,
bár ember volt valaha.*

*Hálót szőtt, én a társa voltam.
Hajnalban jártunk ki
a partra meríteni.
Néztük a hullámokat,
miféle tengelyt álmodott belénk az ég,*

*néztük a gyerekeket,
kacagásuk beragyogta a napot.*

*De a partokon valami történt.
Megfulladtak a gyerekek.
Hiába rohantunk fejvesztve,
megmenteni nem volt már kit,
elnyelte őket a víz.*

*Hát így történt.
Én maradtam átkelő,
ő azt ígérte, majd átemeli
a püffedt testeket.
Visszanézve arról a másik partról
annyit biztosan tudtam,
végtelen lelke sós tengerbe ömlik,
fizetségem illatos szél a víz körül.
Van, ki életre próbál álmodni,
de rendre elszenderül.
A megbocsátás iszapját
ki hordja el?*

III.

*Merítsd lapátod, révész,
járd útjaid, tudd, sosem hiába.
Akit átviszel, zúgó méheivel
új helyet teremt a kaptárban.
Odafönről csak szál
minden folyó, folyam.
Égi szöttesben minta lesz,
közös utunk, a holdtalan.*

*Napsötét árnyéka a partnak
szememben visszatükrözi
az elvesztett fényedet.
Iszapot szárítok,
agyagból formázok aprószenteket.
Áldásként a folyó majd belénk költözik,
és így hív életre új életet.*

*Állj meg, folyó, engedd megpihenni végre
nyughatatlan szívét e partnak itt.
Legyen belőle öröm, kacagó hullámként
mossa két világ partjait.*

AMEDEO MODIGLIANI (1884–1920)
rajza

Másréti Kató Zoltán

Gringo

Teljes erejéből fejbe rúgta. Az arca kellős közepébe. Pedig nem lett volna rá szükség, hisz eszméletlenül feküdt a padlón. Ő mégis. Száraz reccsenés hallatszott, Gringo feje furcsán kibicsaklott.

– Miért ölted meg, José? – kérdezte a társa.

– Nem akartam megölni, Pedro – válaszolta.

– Hiszen jól ismerted...!

– Igen, jól ismertem.

– Mennyi fagylaltot vásárolt nekünk gyerekkorunkban... mint minden kölyöknek itt az utcában...

– Igen, valóban rendes fickó volt...

– Most mégis megölted, José! Miért?

– Hagyj már békén, Pedro! Nem akartam megölni!

– Megölted, José! Miért rúgtad fejbe? Mi a fene ütött beléd?

– Nem tudom...

– Nem megegyeztünk? Ha baj van, én hátulról leütöm, te összekötözöd, betömjük a száját, elszedjük a pénzt, aztán lelépünk. Ez volt a terv. Erre te megölted!

– Hányszor mondtam, hogy nem akartam megölni! A feje éppen ott feküdt a lábam előtt, ennyi. Ösztönösen belerúgtam, akár váratlan helyzetben a labdába, a kapu előtt...

– Szép kis öngól, mondhatom. Most majd megnézhetjük magunkat!

– Mióta félsz te a rendőrségtől, Pedro? Jól tudod, hogy ha itt egy idegent megölnék, nem nyomoznak a tettes után. Holnap bejelentik, hogy autóbaleset áldozata lett, és kész. Nem nagy ügy, mindennapos. Ráadásul egy gringó. Még örülnek is neki! Úgy kell nekik, büdös imperialisták! Hagyjanak nekünk itt békét, Latin-Amerikában!

– Nem a rendőrségtől, az anyámtól félek, te félkegyelmű! A rendőrség tehetetlen, és nem is érdekli őket, mi történt, de az

anyám az mindent kinyomoz. Hidd el nekem, megtalálja a tettest! Te is jól tudod, mennyire szerették a gringót az egész környéken. Nemcsak nekünk vásárolta a fagylaltot, de mindenkin segített. Orvos volt, ha nem is volt hivatalos engedélye, évtizedeken át sokakat meggyógyított. A kutyát sem érdekli, élünk-e vagy elrohadtunk itt, a favelákban, egyedül ő törődött velünk. Gondoskodásáért nem fogadott el semmit cserébe, kivéve, ha valamilyen növénykülönlegességet hoztak neki az esőerdőből. Emlékszel, mennyit tanítgatott minket a növények latin neveire...?

– És mi képtelenek voltunk azokat a hülye neveket megjegyezni...

– Igen, de rendületlenül hordtuk neki a gyomokat...

– Nem voltak azok rossz idők, te Pedro!

– Most megölted! Hogy magyarázod majd meg a környékbelieknek? Szerették!

– Dehogyan szerették! Egy gringót? A pokolba velük! Nem szerették, csak szükségük volt rá. Ennyi.

– Igen, szükségük volt rá. Nélküle most el vannak veszve!

– Álljanak végre a saját lábukra az emberek. Magatehetetlen, barom csürhe!

– Úgy beszélsz, Pedro, mint az új elnök!

– Igaza van az elnöknek! Hát mi van itt?! Nekünk mindig az idegenek, a gringók mondják meg, mit tegyünk? Meg is érdekeljük, hogy megdögöljünk, ha semmire nem vagyunk képesek nélkülük...

– Miért rúgtad fejbe? Teljes erőből! Nem véletlenül tetted! Gyűlölted?

– Dehogyan gyűlöltem! Miért gyűlöltem volna? Csak a feje pont ott hevert előttem a padlón...

– Ezt már hallottam...

– És eszembe jutott, mit mondott, amikor véletlenül ránk nyitotta az ajtót, és meglátta, hogy éppen kiraboljuk. Pontosabban csak engem látott meg... Csupán annyit szólt: *Pont te, José? Miért?* Ekkor te hátulról rávetted magad, és leütötte. *Pont te, José? Miért?* Igen, te gringo! Pont én, José! Válaszoltam volna, ha lett

volna kinek, de te időközben leütötted, és már eszméletlen volt. Hirtelen éreztem, hogy rám hárul a feladat, hogy mindannyiunk nevében szájon rúgjam! Ő, aki idejött hozzánk, és közöttünk letelepedett, azt hiszi, hogy jószágával lekenyerezhet minket? Azt képzei, hogy tolakodó kérdéseire adósai vagyunk a válaszokkal?! Azt képzei, hogy megleckéztethet, kioktathat, megváltoztathat minket? Azt hiszi, hogy...

- Ezért rúgtál, José? Ezért ölted meg?
- Rúgtam, Pedro, mert rúgnom kellett...

AMEDEO MODIGLIANI (1884–1920)
rajza

Kégl Ildikó

Lánytörténet

(versreceptió Annie Ernaux regényére)

*egy francia író nő az eltűnt idő
nyomába ered, hogy ásson egyre mélyebbre,
egészen a szegény gyökeréig,
tinédzserkoráig, de szikes, rögös a talaj,
nehéz eljutni ötvennyolc nyaráig,
az Orne megyei tábor képe még homályos,
az emlék töredezett, hol van az a szoba,
ahol történt, ami történt, és lehet-e
spontán gyógyulni a poszttraumás stresszből,
ó és mondd, mit ér egy katolikus lány,
aki eminens tanuló, az iskola dicsősége,
ha minden tudása elméleti, abban a szobában
pedig az életösztön diktált, és a kiváló jegyek
nem értek többet, mint egy piszkos bugyi,
nem nehéz így tárgyasulni, a szegény
szinonimájává válni, és enyhén szólva kurvává,
aki már nem dicsősége senkinek,
és ezen az irodalmi Nobel nem segít,
egy bekeretezett díj a nappali falán,
akármilyen szépen csillan meg rajta a fény,
nem oldja fel a szorongást,
mert nincs az a fény és nincs az az özönvíz,
ami semmissé tudná tenni a bennünk élő múltat,
hisz a megalázottságnak nincsen esztétikuma,
de most, annyi idő elteltével végre kútmélységig
leásott, és most nem fordította el a fejét ösztönösen,
nem lendül már tovább a kar, megpihen az ásó,
a nő nagy levegőt vesz, és kitágult tudattal
nézi énje születését, hogy Istenbe kapaszkodik,*

*vagy csak egy rozsdás korlátba, ez az olvasók előtt
rejtve marad, azt látjuk csak, hogy felemeli a fejét,
és belép saját világába.*

úgy hívják, hangyaboly

*itt nincs hekk, lángos, gofri,
itt egy másfajta balatoniság van,
nézem, ahogy lubickol az élet
a Kisfaludy utcában, ma lecsó
készül, hozzá nokedlit szaggatunk
az udvaron, sosem tudjuk, kinek,
de mindig valakinek, mert ide
folyton jönnek, ugyanazok és néha
más is, az udvaron áll egy ház is, úgy
hívják, hangyaboly, Örkény is szerette,
spontán romkocsmá, posztmodern
hippitábor, szép, kopott falaiban
történetek bujkálnak és ódon idők,
kertjében vén varázslók és vörös
boszorkányok mulatnak éjszakánként,
saját kabócaik Joe Cocker-dalokat
játszanak, ilyenkor, ha jól figyelünk,
látni a levegőben a szabadságot, most
cigánykereket vet a körtefán, most
összekócolja a hajunk, repked a
szántódi nyárban, de hiába van
lepkeháló, elkapni úgysem tudod.*

cseresznyéskert

*a legszebb cseresznyéskert volt
a faluban, én voltam benne a fák
duzzadó, zamatos gyümölcse, én
voltam az összes cseresznye, jaj
mennyi május volt a húsomban,
micsoda nektár a kelyhemben, ugráltak,
ágaskodtak, hogy elérjenek az éhesek,
és mindig mindenki éhes volt,
de a cseresznyefák is megöregszenek,
lement már a nap, az összes gyümölcserlelő
nap lement, csak a fejszék csattogása
hallatszik ebben a csuparác nyárban,
egy pillanatra még összenéznek a fák,
tűnődnek ezen az egykor volt legszebb
cseresznyéskerten, önmagukon,
szoborrá merevítik a régi, ropogós,
lédús nyarakat, és egyesével
belezuhannak a semmibe.*

Varga Barnabás

Ízhatás

– A foglalkozás előtt beszélhetnénk pár szót négyszemközt, doktor úr? – kérdezte a nő, miközben a kislányát leültette az előtérben egy székre.

Margaret szófogadóan elhelyezkedett az erre a célra kialakított játszósarokban. Kockás szoknyáját gondosan megigazította, levette az édesanyja kötötte fehér kardigánját. Plüssmackója engedelmesen foglalt helyet az ölében. A kislány elrendezte a táskáját; kicsúszott belőle egy rajzlapcsomag. Elkapta az idős doktor pillantását, és boldogan jegyezte meg:

– Ez az, amiről már beszéltünk. Anyával választottuk ki az írószerboltban, ez olyan félfamentes, amire szeretek rajzolni.

– Örülök – válaszolt mosolyogva a doktor, majd az anyához fordult. – Parancsoljon – mutatott a rendelő bejáratára.

Miután kettesben maradtak, a nő helyet foglalt a pszichiáter kanapéján. Lánya, Margaret nem beszélt a foglalkozásaikról. Eltűnődött, vajon ülni szokott, vagy elnyúlik itt beszélgetés közben? Elhessegette a felesleges gondolatait, és rögtön a tárgyra tért.

– Doktor úr, ez a tizedik alkalom. Jutottak már valamire?

Az orvos szemügyre vette a nőt. Erre a szegény asszonyra is ráférne egy pszichoterápia, gondolta. Ilyen karikás szemeket ritkán látni. A ruházatkodását is elhanyagolja, ezt a kinyúlt szvettert vajon mióta viseli? A körme ápolatlan, fizikai munkát végezhet, és úgy ítélte meg, hogy egy kis smink mindenképpen hasznára válna. Ami történt velük, azt nemcsak a picurka sínylette meg, konstatálta magában.

– Mára tartogattam egy nagyon fontos elemet – mondta a doktor, a barokk karosszék reccsenve nyögte természetes súlyát, miközben a férfi folyamatosan söndörgette hosszúra nőtt szemöldökét. Megannyi magasztaló, jóleső kritika érte az utóbbi időben a szakma részéről. Például, hogy éltes kora ellenére még

mindig milyen nagy lelkesedéssel foglalkozik kiskorú gyermekek pszichoanalízisével. A magyarázat pedig egyszerű, mosolygott magában. Imádja őket. Mindig elérzékenyül, amikor búcsúzás-kor egy hálás kis kéz simul a ráncos tenyerébe. A bársonyos, puha ujjak érintése az igazi fizetség.

– Elnézést, ha türelmetlenkedem, doktor úr – folytatta a nő –, de már három hete csak rózsaszín lufikat rajzolnak a foglalkozásokon. A sokadik rajzlap telik már be.

A doktor javaslatára a kislánya válogatta az írószerboltban a megfelelő: tapintásra kellemesen érdeset, ami csak úgy szíjpantja magába a grafitot. Mintha nem is lett volna mindegy, mire rajzolnak, gondolta a nő, de mivel nem akarta megsérteni az orvost, magában tartotta a véleményét.

– Valóban, asszonyom. De higgye el, ezek jelentése felbecsülhetetlen. Miközben rajzolgat, hagyom, hogy csacsogjon. Annyit már most tudok, hogy a probléma egyértelműen összefüggésben van a férje utazásával. Aznap történhetett valami, amikor elhagyta önöket a férje.

A szoba az egész falat beborító könyvespolccal, rajta a megannyi színes könyvvel biztonságot s valamiféle megmagyarázhatatlan nyugalmat sugárzott. A meglibbenő függöny kissé elterelte az anya figyelmét, de így legalább átgondoltan folytathatta a mondanivalóját.

– Bocsánat, doktor úr, de ezt én is tudom. És, mint ahogy azt már elmondtam, nem hagyott el bennünket, hanem egy óceánjáró hajón talált munkát, és ennél fogva hosszú időre elutazott. Azóta van állandó hányingere a lánynak. Attól a naptól kezdett el fogyni. Mint ahogy már említettem, eleinte mindenhová elvittem. Szegénykém annyi vizsgálaton vett részt, hogy már én is alig bírtam idegekkel. Kis drága kincsemnek még gyomortükrözése is volt, de az volt az utolsó csepp a pohárban. Hála az égnek, semmi rendellenességet nem találtak. Ekkor kerestem fel magát.

– Mesélne pár szót a férjéről?

– Csak ismételni tudom magam. A lányom imádja. Esténként csakis ő takarhatta be, saját mesevilágot kreáltak maguknak, ahol

közösen találták ki a hőseiket. A férjemmel egyébként kölcsönös egyetértésben döntöttünk amellett, hogy fogadja el ezt az állást. Tudja, nagy úr a muzáj.

– Ezért nem látogatja meg Margaretet?

– Csak fél év múlva jöhet haza, így szól a szerződése.

– Még mindig esténként szokott rájönni a gyerekre a hányinger?

– Igen, mosakodás után.

Ez elgondolkoztatta a doktort, és úgy döntött, erről mindenképpen megkérdezi Margaretet.

– Rendben. Ígérem, most már hamarosan ki fog derülni, hogy mire vezethetőek vissza a hányingerek – válaszolta. – Kérem, küldje be a lányát.

Margaret elhelyezkedett a kanapén. Az orvosnak újból egy kis cinegemadár képe ugrott be a szinte csonttá fogyott test látványáról. Hosszú, fekete haját az édesanyja minden nap gondosan befonta, és a kedvenc rózsaszín masniját tekerte bele. Minden nap, minden alkalommal. Talán innen vannak a lufi színei, töprengett magában a férfi.

Miközben egy újabb forma kezdett kialakulni a rajzlapon, ismételten elcsodálkozott, hogy egy tízéves kislány milyen elmélyülten tud belefeledkezni az alkotás örömébe. Rögtön megragadta az alkalmat, és megkérdezte, ami az édesanyával történt beszélgetésük alkalmával eszébe ötlött.

– Kicsim, mondd csak, milyen íze lenne ennek a luftballonnak? – Margaret szó nélkül satírozott tovább. Meglepően igényesen tudta megjeleníteni a pasztikusán elötüremkedő gömbformát a rajzlapon. – Jó, tudom, nem szoktuk ízlelgetni a lufikat, de ha mégis megkóstolnád, milyen íze lenne?

– Doktor bácsi, ez nem léggömb.

– Hát micsoda?

A leány összeszorította kis öklöcskéjét.

– Mondd bátran! – A doktor előrehajolt. – Ha nem léggömböket rajzolsz, akkor ezek micsodák? – kérdezte izgatottan.

– Szappanbuborékok.

A doktor megadóan hátrahanyatlott a karosszékekben.

– Szappaníze van – mormolta félhangosan. – És mi jut eszedbe erről? Az ízéről? Apunak szappanszaga volt netán, mikor elbúcsúzott?

– Dehogyan, mindig finom parfümöt használt. Búcsúzásakor, mikor elköszönt, adott egy buborékfújó kis tálkát egy karikával. Azt is mondta, ha gyakran használom, hiába kipukkannak a levegőben és elszállnak a buborékok, ahol ő van, ezt érezni fogja, és tudja, hogy hazavárom.

Margaret szája sírásra görbült.

– Na mi történt? – A pszichiáter leguggolt a kis asztalkához a lány mellé.

– Leejtettem. Összetört – hüppögte. – Szerettem volna venni egy ugyanolyat, de nem mertem anyát megkérdezni, hol lehet kapni. Mit fog szólni apu, mikor hazajön, és nincs meg?

Margaretnek eleredtek a könnyei. A doktor már éppen kereste a megfelelő szavakat a vizsgálatára, mikor a kislány arca hirtelen felderült, és két szipogás közben büszkén kibökte.

– De azért megoldottam, hogy fújjam apunak a buborékokat. Kicsit minden este csenek anyu mosóporából, egy kis vízzel összekeverem, a kezembe veszem, kicsit szívok is fel a számba, mert úgy jobban habzik, és csak úgy repülnek! Egyszer megmutatom, jó? Olyan szépek, ahogy csillognak az egész szobában!

– Szívesen megnézném – válaszolta a doktor. Válláról mintha mázsás súlyok gördültek volna le, könnyedén felállt. Rákacsintott Margaretre.

– Mit szólnál hozzá, ha most egy csodás hírt közölnénk anyuval?

A kezét nyújtotta a kislány felé, és ahogy a kis puha ujjacskák belesimultak a tenyerébe, kinyitotta az ajtót.

Demeter Arnold

Séta

*Régen itt más lakott.
Hát igen, laktak itt páran.
A falu gyermekeit eltemeti.
Mióta? Közel hétszáz éve gyászol.
Mehalt? Meg, zsuppfedél alatt.
Vele együtt 1941 tavasza is.
Annyit menekültünk. Hova?
Egymáshoz, egymástól el, erre,
az erdő felé. Ott lőtték le a testvérem.
A szekéren ült, négyéves volt.
Sírt miatta? Nem volt idő, volt hat másik.
Szerelmes volt-e? Idő volt rá, alkalom nemigen.
Akkor hogy lett a család? Muszájból, fiam.*

Szegénység

- Egy zsák lisztér odaadja-e a gyermeket?
- Sok kenyér kijön belőle?
- Nem tudom.
- Hát a gyermekből ember lesz-e?
- Nem tudom.

*A megtépzott kerítések
alatt beszélgettek.
Nincs mivel visszaverni a léceket.
Jézus, ha itt fogant volna,
most szegeit eladná,
mert itt a feltámadás is kiváltság.*

Barázdák a föld alatt

*Mostanában szombatoként temetésre járok.
Féli a paraszt a földet. Ássa, beveti, s elnézve itt,
ahogy a hangyák szaladgálnak, senkit nem érdekel,
a temető melyik szegletébe visznek.
A koszorúk zöldjét kiszívja a még
megbékélni nem képes halott, hogy koporsója
fedelébe barázdákat kaparjon, s akár búzával
vetné be, oly őszintén küszködik.
Idővel elszórja mindenét. Megbékél a földdel.*

Dallamok

*Megáll, kitalál, elénekel.
Magamra hagy. Gyűlöl.
Később visszatér. Keresni kezd.
Évek telnek így. Az hiszi,
azt reméli, elfelejtett. De jött
ez a szerda. Meg több más nap.
Dúdolni kezd. Néha táncol is.
Rá egy hétre ágynak dől.
Bénán fekszik, mint a halottak
fülében a lapátoló dallamok.*

Visszatérünk

*Vegyük például azt az embert,
visszafogott öltözet,
oroszrulettezni sosem merne, és talán
még a legszebb nő hívására sem csálná
meg feleségét. Mindent kimagyarázna,
hogy például a hajók miért
ilyen nehezek, és hogy a jóakarát tartja vízen.
De hiába szabadkozom, hogy ezeket a járatokat
azért találták ki, hogy megismerjük a tengereket,
ő csak folytatja, hogy azok eredendően
bennünk vannak, mint anyák és apák
kiáltásai. A partokra meg úgyis visszatértünk,
hisz megölni a hullámok nem fognak senkit,
mert van, aki nem is indul útnak, mások meg
túl sokat fizettek, csak nem kockáztatnak.*

Kőrös András

A bakancs

Vera unottan huppant a vízügyi kirendeltség apró irodájának sokat tapasztalt íróasztala mögé. Fekete, ikeás darab volt, vastag, de könnyű lappal. A közepén egy ökölnyi méretű horpadás éktelekenkedett, talán csak ráesett valami, de az is lehet, hogy egy korábbi munkatárs tehetetlen dühe volt a bűnös. A bútornak nem volt dedikált helye, egy iratszekrény oldalához biggyesztve árválkodott, félig eltorlaszolva a közlekedőt. Mintha egy kis szállodai szobát pótágyaztak volna.

A lány az ablak felé meredt, de onnan csak a Sió túloldalán ágaskodó, tízemeletes panel bámult vissza rá. Nagyot sóhajtva hátrébb lökte magát a gurulós székkal, és az asztal alá pakolta a menetfelszerelését: a hátizsákot plusz pulóverrel, esőkabáttal és játszós nadrággal, na meg a bakancsot. Ez utóbbi igazi, békebeli cipésmunka volt, elnyűhetetlen, vastag, barna bőrrrel és szögelt, terepmintázatú talppal. A nagyanyjától maradt rá. Őt is Verának hívták, előző tavasszal ment el, pedig nem volt hetven.

Nyílt az ajtó, és ketten léptek be az irodába. Egy erősen kopaszodó, pocakos, ötven körüli, kissé slampos öltözetű férfi – ő volt Vera főnöke, Laci –, és egy idősebb, ráncosabb, de energikus, vékony, jó karban lévő nő. A rövidre nyírt, könnyen kezelhető frizura jól állt neki. Praktikus csaj lehet, gondolta Vera, miközben végignézett az egyszerű, fehér pólóból és zöld, oldalzsebes nadrágból álló ruházaton.

– Erzsi, bemutatom az új gyakornokunkat – mondta neki Laci, és megállt Vera mellett.

A lány az illemről megfélelkezve előrenyújtotta a kezét.

– Völgykuti Veronika vagyok.

– Nádházi Erzsébet – válaszolt a nő, ám udvarias mosolya tovatűnt. – Völgykutit mondott? Csak nem Völgykuti Árpád lánya?

- De igen - mondta Vera némi bizonytalansággal.

A nő hátralépett, és alaposan végigmérté a lányt.

- Mindene van? - kérdezte kisvártatva.

- Igen, minden, amit László az e-mailben leírt. - Vera az asztal alatti csomagok felé intett.

Erzsébet önkéntelenül követte a mutatott irányt. Megdermedt, mint aki szellemet lát, aztán visszafordulva zavart mosollyal szólalt meg.

- Laci lesz a közvetlen vezetője, de én is fogok magának feladatokat adni. Ez az ő irodája. Egyelőre itt marad, de a holmija legyen mindig kéznél - mondta határozottan, és sarkon fordult.

Laci szólásra nyitotta a száját, de meggondolta magát, és inkább a nő után eredt.

A folyosón érte utol.

- Erzsi, te ismered?

- Nem, őt nem - hangzott a kitérő válasz. Erzsi lassított. - De a bakancsát igen. A tulajdonosát Lukács Verának hívták. Együtt nőttünk föl. A legjobb barátnőm volt... nem is... inkább fogadott testvérem.

Elhallgatott.

- Ennyi? - kérdezte Laci csalódottan.

- Ennyi.

- Ne kezdj bele, ha utána nem folytatod - mondta a férfi félkomoly sértődéssel. Elindultak a kijárat felé. Pár lépésnyi csönd után Laci nem bírta tovább.

- Szóval? - kérdezte szelíd erőszakkal.

Erzsi némi habozás után engedett.

- Egy iskolába jártunk, itt, Siófokon, együtt kezdtünk el túrázni, együtt fedeztük fel a Balatont. Ugyanolyan becsípődött lélek volt, mint én, imádtam a természetet. Az egyetemet is vállvetve harcoltuk végig Debrecenben, ő is hidrobiológus lett. Akkor már tudományos szemmel néztük a tavat. Annyit jártuk, hogy sorra koptak a cipőink. Másodévesek voltunk, amikor elhatároztuk, hogy csináltatunk egy-egy bakancsot. Fölmentünk Pestre. Az összes megtakarított pénzünk ráment, de megérte.

Laci szemében felismerés csillant.

- A mai napig azt hordod.

- Igen. Ennek a lánynak pedig ott van az asztala alatt a párja.
A Lukács Veráé.

- Tehát Vera a te Lukács Verád rokona? Unokája talán? Ha ennyire jóban voltatok, hogyhogy nem ismered?

- Az nem érdekes.

Az ajtóhoz értek. Odakint többen is dohányoztak. Erzsébet ki-
lépett volna, de Laci megfogta az ajtót.

- De, igenis érdekes! Mi történt? Ne haragudj, húsz éve ismerlek,
de erről a fogadott testvérről még egyszer sem hallottam. Ki vele!

- Ah! Banális történet! - mérgelődött a nő, de azért folytatta.

- Elváltak útjaink az egyetem után. Ő megházasodott, és hamar
gyereket szült.

- Völgykutinak? - kérdezte gyanakodva a férfi.

Erzsi oldalra fordította a fejét, és a távolba révedt. Aztán só-
hajtott, de tovább hallgatott.

- Ezért nem házasodtál meg soha?

Erzsi fejcsóválva átnyúlt Laci karja alatt, kinyitotta az ajtót, és
faképnél hagyta a férfit.

Két hét telt el, de Vera még mindig az íróasztal foglya volt, a
bakancs patyolattisztán hevert a hátizsák mellett. Amikor aznap
bejött Erzsébet, egy pendrive-ot nyomott Vera kezébe, rajta nagy
felbontású légifelvételekkel, amelyek a Balaton partjának szaka-
szait ábrázolták, az egész tavat ki lehetett volna belőlük rakni,
akár egy montázsképet. Vera érdeklődve lapozgatta a fotókat,
közben figyelmesen hallgatta a hozzájuk kötődő feladatot. Alig
hitt a fülének, de nem mert ellenkezni. Az első ránézésre izgal-
mas képek egy csapásra nyomasztó problémává váltak.

Fél órája pepecselt már velük, amikor a főnöke elhaladt mögötte.

- Laci, várj! Légyszi, segíts! Mondd, van erre valamilyen prog-
ram, algoritmus vagy mittudomén?!

A férfi megtorpant. Visszafordult, a gyakornoklány válla fölött rápillantott a monitorra.

- Nincs. Erre nincs - mondta, és egészen közel hajolt Verához. Halkan beszélt, mintha államtitokról lenne szó. - Nem érted, mire kell, ugye? Pedig ezt Erzszi nem bízna akárkire. Szerintem el- és lekötelezetté akar tenni.

A lány egy ideig állta a komoly tekintetet, aztán elvigyorodott.

- Csak szívatsz! Lelkesíteni akarsz, hogy ne boruljak ki, amíg a több száz stéget végigszámolom.

- Inkább több ezer az - mondta Laci rezzenéstelenül.

Vera arcáról lassan lehervadt a mosoly. Beletúrt fiúsan rövid, barna hajába, és meg sem próbálta leplezni a csalódottságát. Érezte, hogy Erzsébet pikkel rá, amióta meghallotta a nevét, hiába próbálja ezt Laci más színben feltüntetni.

- Azt hittem, itt terepmunka lesz. Ki akarok menni!

- Fogsz is. Idővel.

- De mikor? - kérdezte Vera, és elkedvetlenedve ejtette ölébe a kezét.

A férfi fölegyenesedett.

- Azt hiszed, ez a stégekről szól?

A lány erre kihúzta magát ültében.

- Nekem Erzsébet annyit mondott, hogy bogarásszam végig a stéget, a feltöltéseket, és nézzem át a telepítésre és mederbérletre vonatkozó jogszabályokat.

- Mit gondolsz, a stégek helyén mi volt? - húzta fel Laci a szemöldökét, de látva a gyakornok arcán a dacos értetlenséget, rögtön meg is válaszolta a saját kérdését. - Nádas. A nádas a tó tüdeje, és ez a tüdő úgy fogyatkozik, mint egy mezítlábast szívó láncdohányosé. Csodálkozom, hogy erre nem jöttél rá.

Vera szeme összeszűkült, és már nyitotta volna a száját egy csípős válaszra, de Laci nem várta meg, továbbment.

A folyosón összefutott Erzsivel.

- Még nincs kész, ebéd után besegítek neki - mondta sóhajtván.

- Ne, Lacikám. Neki kell megcsinálnia.

- Félek, hogy beletörik a bicskája. Nem ő lenne az első.

- Ne felejtse, hogy ez nem óvoda.

Pár másodpercnyi csend ereszkedett közéjük. Végül a férfi ki-
mondta, amit gondolt.

- Erzsi, nem szoktál te ennyire szigorú lenni a gyakornokokkal.

- Nem? Hát most az vagyok. Látni szeretném, milyen fából
faragták.

- Mi van, ha nem végez? Mi lesz az előadásoddal?

- Végeznie kell, mert ő fogja azt a részt prezentálni.

A férfi elképedve hőkölt hátra.

- Ne viccelj!

- Pedig ez lesz.

- És tud már róla?

- Még nem, de éppen hozzá tartok - mondta Erzsi már-már
idegesítő nyugalommal, és továbbment az iroda felé.

Ahogy benyitott, a lányt a monitorra tapadva találta.

- Na, hogy halad?

- Lassan.

Vera csak ezt az egy szót mondta, de a hangsúly mindent el-
árult a lelkiállapotáról.

Erzsi ekkor megint elővett egy pendrive-ot, és letette az asz-
talra.

- Itt vannak az öt évvel ezelőtti felvételek. Vesse össze a mos-
taniakkal, és mindent meg fog érteni.

A lány szeme kikerekedett. Erzsébet feltartott ujjal jelezte,
hogy nem fejezte be. A feketeleves még hátra volt.

- Pénteken konferenciára visszük az anyagot.

Vera erre már kirúgta maga alól a széket, és inkább ijedten,
mint harciasan meredt a vele egymagas Erzsébetre.

- Visszük? Mi ketten? Ma szerda van! Nem tudom! Nem akarom!

- Most melyik?

- Nem akarom!

- A munkától fél, vagy hogy emberek előtt kell beszélnie?

A lány válasz helyett csak lehajtotta a fejét.

- Figyeljen rám, Veronika! Maga akart ide jönni. A gyakornok-
lét nem azt jelenti, hogy mi csak azért vagyunk, hogy a maga fej-

lődését szolgáljuk. Én is lássam a hasznát az ittlétének! Tudom, hogy mélyvíz, de ha nem akarja, holnap már nem kell bejönnie. Maga dönt.

Erzsi válaszra esélyt sem adva kiment az irodából. Lacit az ajtó előtt találta, aki láthatóan fültanúja volt az iménti jelenetnek.

- Szerintem túl kemény voltál.

A nő mintha süket lett volna.

- Laci, csak iránymutatással segíthetsz neki. Ne dolgozz helyette!

Vera ezt nem hallotta. Még mindig dermedten állt, tekintete a pendrive-on pihent. Az ezüstös fémlapka ott feküdt a horpadás mellett, és Vera már biztos volt benne, hogy az asztallapon lévő sérülést egy pörölyszerűen odacsapódó ököl okozta. Talán ugyanaz a pendrive volt akkor is ott. Talán ugyanazok a fotók voltak rajta, ugyanazzal a feladattal. Vajon a másik megcsinálta, vagy lelépett?

Megpiszkálta a kis adathordozót, mintegy pótcselekvésként. Az nem csúszott odébb, hanem elfordult a függőleges tengelye körül. Picit erősebben megpöckölte, hogy még többet forogjon, mint egy pörgettyű, erre az vadul kacsázva lesodródott az asztalról. Két koppanással ért földet. Az asztal mellé eshetett, a szemetes szélére, és onnan bele. Isteni jel, gondolta Vera, és becsületből beletúrt a kidobott papírfecnik közé. A pendrive nem volt ott.

Leguggolt, hogy lássa, merre matat, de nem akadt rá. Félretette a műanyag edényt, és körbetapogatta a földet, de semmi. Egyszerre csak a szemetes mellett pihenő bakancsához nyúlt. Tétován felemelte az orrát, majd a másik keze fölött tartva felfordította. A pendrive egyenesen a tenyerébe pottyant.

Vera levágódott a számítógép elé. Az addig alig vánszorgó idő hirtelen nekilódult. Ahogy elillant a tehetetlenség érzése, úgy a lány kedve is jobbra fordult, észre sem vette, hogy Laci hányszor mászkált ki-be a háta mögött, amíg az rá nem szólt.

- Vera! Mára ennyi, zárom az irodát.

- A francba, nem fogok végezni - mondta a lány félhangosan, és átszámolta az addig feldolgozott képeket. Jól haladt, de nem elég jól.

- A karbantartóknál is van kulcs. Fél hatkor kezdenek - jegyezte meg Laci némi cinizmussal, miközben kezével haladásra ösztökélő mozdulatokat tett.

Vera összekapkodta a motyóját, és kisurrant az ajtón.

- Mit tudsz a korábbi adatokról? - kérdezte a férfit, ahogy az üres folyosón siettek a kijárat felé.

- Én csináltam, szóval mindent.

- Nem volt éppen gyakornok a közelben? - vigyorgott Vera kajánul.

- Ne légy szemtelen! Amúgy volt, de harmatosan dolgozott. Újra kellett számolnom utána. Hogyhogy te mégis így belescaptál?

Vera nem válaszolt azonnal. A cipője orrát nézte gondolkodva, aztán bájos mosollyal Lacira nézett.

- A nagymamám rám szólt.

Péntek reggel, háromnegyed kilenckor hárman álltak az elegáns füredi konferenciaszálloda halljának egyik könyöklőjénél. Erzsi és Laci az odakészített aprósüteményt falatozták a gőzölgő kávé mellé, amit a pincér alig egy perce tett eléjük. Vera közöttük feszengett egy mentes vizet szorongatva.

- Harmadik előadók leszünk, tehát úgy másfél óra múlva kerülünk sorra. Elmondom a bevezetést és a fő témát, aztán maga jön az összehasonlító adatokkal - mondta szárazon Erzsi.

- Ott fogok állni végig? - kérdezte Vera elhaló hangon.

- Ne izgulj, ezt nálad jobban most senki nem ismeri. Erre gondoldj! Ha mégis, ott lesz Erzsi - próbált lelket önteni Laci az izgalomtól falfehér lányba, majd a főnöke háta mögött közeledő alakokra pillantott. - Itt az államtitkár - mondta halkán.

Vera nem mert odafordulni. Már csak ez kellett neki, így is majdnem összeesett. Kávét sem kért, nehogy a remegő kezével magára borítsa. Legjobban Lacit irigyelte, ő a közönségben ül majd, de Erzsint sem látta, hogy egy szemernyit is izgulna. A szeme sem rebhent az államtitkár említésére.

Vera az első két előadáson csak testben volt jelen. A saját, előre kigondolt mondatait mantrázta magában, olykor a jegyzeteibe pillantva. Felriadt a százfőnyi hallgatóság tapsára.

Ők következtek.

Erzsi felállt, és hátra sem nézve, magabiztosan elindult a pódium felé. A lány még a körülmények ellenére is észrevette, hogy a nő milyen elegáns a halványkék kiskosztümjében és a fehér túsarkújában. Mintha nem is ugyanaz az ember lenne, mint az irodában.

Az előadás simán indult. Vera kicsit megnyugodott, érezte, hogy Erzsi minden szavát követni tudja. Mondatról mondatra jobban csodálta a nő kiművelt, választékos beszédét, amiből kiütközött megkérdőjelezhetetlen szakmai nagysága. Harminc percük volt, hogy a Balaton fogyatkozó, romló minőségű nádasának ügyét mindenki számára kellően magas polcra helyezték.

– Most pedig, kérem, engedjék meg, hogy bemutassam önöknek ifjú kolléganőmet, aki rekordgyorsasággal és elhivatottsággal vetette bele magát a témába. Az adatok egészen frissek, két napig csak ezen dolgozott, beleértve a kora hajnali órákat is. Kérlek, Veronika! – Erzsi a színpad közepére mutatott.

Vera elképedt. Erzsi honnan tudja, hogy tényleg elkérte a kulcsot a karbantartóktól?

Belekezdett.

Szépen rakosgatta egymás mögé a betanult mondatokat, közben a távirányítóval egyik táblázatról a másikra váltott. A piros lézerral próbált egyes számokra mutatni, de úgy remegett a keze, hogy inkább elengedte. Igyekezett a legegyszerűbben fogalmazni, de még úgy is olyan zavart érzése volt, mintha idegen nyelven kellene beszélnie. Erzsi ékesszólásától fényévek választották el, de akkor már csak túl akart lenni rajta. Még néhány kép az eredeti légifelvételek közül, és vége.

A következtetések levonása már újra Erzsi dolga volt, ő vette kezébe a mikrofont, de amikor az előadás végén kérdéseket kaptak, ezekből néhányat konkrétan Verának szegeztek. Mindre meg tudott felelni.

Laci széles mosollyal gratulált.

- Szerintem átugrottátok az ingerküszöböt. Nem szoktak ennyit kérdezni.

A szünet következett, Vera Lacival lógott a svédasztalok körül, amíg Erzsi elvegyült a fontosnak tűnő emberek között.

- Ez már nem az én szintem, utálok a smúzolást - jegyezte meg Laci.

- Talán ezért nem vagy még nagyfőnök - mosolygott rá ártatlan arccal a lány.

- Lehet, de ilyen áron nem is akarok. Egyébként Erzsi is utálja.

Mégis megteszi, gondolta Vera, és szemét le sem vette a nőről. Még semmit nem mondott neki az előadásáról és a táblázatairól. Talán már ennek is örülnie kellene.

A hazaúton Vera egyedül ült a hátsó ülésen. Laci és Erzsi is csöndben voltak elől, ha olykor szót váltottak, abból se hallott egy kukkot sem a menetzajtól. Délután lett, mire begördültek a vízűgyes szoci épület Vámház utcáról nyíló kapuján. Laci lerakta a céges autó kulcsát, és egyből el is köszönt, Vera próbálta rávenni magát, hogy hazamenjen, de nem akarta Erzsit csak úgy otthagyni.

- Űgyes voltál ma - mondta Erzsi, amikor kilépett az irodájából. A lábán egy kényelmes vászoncipő volt, a túsarkút a kezében hozta, a kiskosztüm felsőjét a másik alkarján egyensúlyozta, amíg bezárta az ajtót. Vera nem tudta hirtelen, hogy mit mondjon, kapóra jött a kulcscsörgés zaja.

- Á, csak hebegtem - nyögte ki végül.

- Nem az a lényeg. Tudtad, hogy miről beszélsz, és hidd el, a közönség ezt érezte.

Ez jólesett a lánynak, de nem szólt semmit, nem akart beképzeltnek tűnni.

A kihalt folyosóról kiléptek az udvarra, onnan néhány méter után az utcára. A kapunál Erzsi elbúcsúzott, Vera pedig elindult az ellenkező irányba, és azon morfondírozott, hogy miért tűnt Erzsi sokkal kedvesebbnek, mint korábban bármikor. Aztán egyszer csak bevilant. Letegezte. Önkéntelenül is elmosolyodott a felfedezéstől.

Alig tett meg pár lépést, amikor Erzsi utánaszólt:

- Hétfőn megjártatjuk azt a szép bakancsot!

Zsille Gábor

Olaszrizling

*Lábdihegyen metsz az író,
gondoz szőlőt és szöveget,
kora ősszel háza körül
fürtökben lóg a kézirat.*

*Naplójegyzet lesz ebből is,
ahogy sorról sorra halad,
sorról sorra lényegíti
horizonttá a szűk eget.*

*Napestig metsz Lábdihegyen,
hull a földre a fölös rag,
a túlírás, a vadhajtás,
lassan termel bort az író:*

*lábjegyzettel, novellával
házasítja a rizlinget,
keze alatt átlényegül
a szikes föld, a szűk égbolt.*

*Száztíz éve Lábdihegyen
a nagy Herczeg metszegetett,
ma egy polgár jár a kertben,
méregeti a tőkétet.*

Fröccs

*A Winkler, az öreg, tudod,
aki azt a rossz strandbüfét
harminc éve megnyitotta.
Hát bagóért árulja most.*

*Tudod, miért az a neve,
hogy aszongya Kongó büfé?
Kongó, érted, eszem megáll!
Mert csak kong az ürességtől.*

*Tudod, mikor volt abban pénz?
Mikor még ment a játékgép.
Volt három-négy játékgépe.
A jó franc se tudja, mennyi.*

*Oda járt a taxis Dezső,
aki már nyolc éve meghalt,
aztán még a cigányprímás,
meg oda járt a cimbalmos.*

*És dobták a gépbe a pénzt,
csak dobálták órákon át.
A prímás, meg a cimbalmos,
meg a Dezső, aki halott.*

Ürmös

*Ha egyszer én a Rómain,
a híres Római úton,
ha azon én végigmegyek,
de nem is megyek: gurulok,*

*ahogy én végiggurulok
a római kori úton,
és Tomajtól Tördemicig
minden helyre begurulok,*

*az lesz csak a begurulás,
nem gurul be más úgy, mint én,
nem úgy, mint a többi költő,
totál másképp gurulok be,*

*mint egy valódi vadállat,
kölykeit védő apaborz,
mint lötyögő hasú tigris,
suhanok végig az úton,*

*csak még előbb ezt a decit,
ezt a fűszeres mélysárgát,
kerékpáros kulacsomból
beszopincsalom egy kicsit.*

Nagy Zopán

Átjárások / Párizsi kapcsolódások...

Éber átmenetben: piknik és mini-kiállítás a Père-Lachaise-ben!

Város a városban, *Minden Kertek* kelyhe: kismillió lélek nyugvóhelye...

Fotográfiák, kísérleti *fotó-költemények* egy elhagyott sírbolt rücskös, váltakozó fény-árnyékokban káprázó felületén... Archaikus technika és *kortalan* (leképzett, rejtett, majd feloldott) jelenlét a temető sűrűjében...

Múzsza és költő a vihar elől egy lakatlan kriptába menekül... Éppen beférnek állva, s enyhén elázva: egy lány tanninos malbec-et, Château du Cèdre Extra Libre-t, hozzá tengeri falatokat (*surimi de chair de poisson*) kóstolgatnak, majd egy kobaltkék padon, a kis szigetként kiemelkedőn: a baguette, a zöldes-kék sajt és egy karakteres, illatos-zamatos vörös nedű, egy Bosquet des Papes is előkerül...

A *leíró* ismét egy repülőgépen: radar-malimba-kaval-gadulka... Dob, dob, duda-duda-dob, cin-cin-táá-nyér, dob!

Dobhártya-bezúzás, kü-kü-kürt roncsolás! Csodás-furfangos hangrétegek: szférák ipusztériális zenéje, malterkeverő csomósodó ritmusa, ütve-fúró rekedt zakatolása, majd pörkölt kávé illata áramlik az orron, homlok-darálón át, s minden egyben zúdul a fülbe, a *Kísértet-menyasszony*, Dvořák dramatikus kantátája fokozatos hangerővel hömpölyög (Saturova-Cerny-Mikulas és az MR Szimfonikusok pulzáló masszává alakulnak, Petr Altrichter kirepül az űrbe)...

Kőbarlangok, kőbányák kötörmelék-zúzalékai, a könyűvők tenyér-kéreg roppanásai, a kísértetnő képlékeny keble, kebelrostfátyol surranásai (*duch nevěsta, ňadra ducha, tvárné luno ducha / le sein malléable du fantôme*), Mozart D-dúr kürtversenye és az Einstürzende Neubauten Kollaps albuma is egyszerre szólnak, ó, ooááá, légörvény-wc-fülke krónika, ó, *kakaó-fóbia*, jaj: összhang-zak-lat-tan...

Vágás!

Reggeli séta a *nyolckerben*. A még szinte alvajáró leíró mellett két tizenhat körüli lány lépked. Íme, mondat-fosz-lányaik. Egyik: *bazmeg a gecci tanár lenyomatott velem 20 fekvőtámaszt, fasszomat, mer' megint csúnyán beszéltem, de csak azt kérdeztem, hogy ki a gecci hallgat ma klasszikus zenét?* Másik: *jaa, faxom, biztos ő hallgatja, mer' egy kis köcsög!*

Sétáljunk tovább... Amott, ismét Párizsban (az előbbi szintektől és színterektől nagyon távol): öskertek és botanikus csodáligetek nyílnak meg... Tükröződések játéka pocsolya-felhőkben és mozaik-töredékes felhő-tócsákban: Jardin : nidraJ : Jardin : nidraJ... Palais des Tuileries, Jardin du Carrousel, rue de Rivoli, Jardin des Tuileries: a Concorde-tól a Louvre-ig. Arnidj – idnaraj – dinraj – anjird – rindaj...

Aztán foltok, pöttyök és pontok: most pointillista hidakat látunk (*pont most*). Optikai keveredések, szemlélet-vesztések, a szemekben szintani mákszemek... Ciánkék, bíborvörös és sárga pigmentek hívnak a távolba, a szubtraktív színek habarása, fröcsögtetése kacéran zaklatja a belső szemeket – s a Szajna-parti, múlt-piktóri zürzavar tovább hív a feketébe, a betakaró mély-sötétbe...

Tónus és érték, forma és mélység: a recehárttyáján hivatottak egyesülni...

A férfi frusztráltan (talán csak egy elcserélt fejben) ismét egy repülőgépen: a *Bohémélet* nyomában / a letűnt idő gyomrában...

Felhő-heverőn hanykolódva hever ő, miközben *időtlen* panoptikum-padlásszobájában, bódultan ringatózva: hintaszéke himbálja megnyugtató halálba...

A felhőkben hang-poémák, képkockák és arc-hasonmás habzások jelennek meg: Puccini, aki: Giacomo, mellette: Aki Kaurismäki, és néhány szellem, aki nem Kaurismäki... Aztán a kortalan Bowie, Iggy Pop, majd Les Rita Mitsouko és Arvo Pärt zenéi (a fejet-agyat-elmét befedő) légbuborékon át sisteregnek-ajuldoznak be, s egyre beljebb...

Éppen *A Pont-Neuf szerelmeseit* forgatják (most visszafelé)... Leos Carax szépséges-nyers víziójában Juliette és Denise vakon,

lángolva ölelkeznek, nyomor és kilátástalanság hempereg a híd szegletében, szenvedő szenvedély őrjög az aluljárókban, fájdalom, örület – és egy megfoghatatlan, halálosan szomorú tisztaság remeg a levegőben...

Vágás!

Tengerparti, karcsú sikátorból a Devil-szonáta szivárog középkori kőfalak közül (Tartini műve szakadozik), ó, ó, ismét Piran... Egy visszatérő nyest-nyuszt rágja a költő bal lábának gyulladásoktól izzó nagyujját... A reggeli pezsgő mellé egy másik párizsi történet villan be: *A szép akasztott* históriája, Andrassy Gyula zavaros életrajz-töredéke hallatszik a rádióból, a Monarchia idejéből...

Párizs! Éjszaka / hajnal: rendkívüli állapotok érnek- és ébrednek össze... A szétmálló szavak savasat szavalnak, Baudelaire pórázáról leszakadnak a prózák, az isteni *dög* (is) elszabadult... Rimbaud megkéselt köpenye alatt fölszakadt Hold-narancs vérzik...

Tat d'urgence – az Art Zoyd le- és felkavaró zeneműve hullámzik, a szólam-futtatások és fúvós-botlások törmelékekkel tördelik a tértudat tükreit... Tzara, Eluard, Aragon és Hans Arp vers-szilánkjai egyszerre szűrődnek be, Jacques Roubaud fekete csöndjei, meditációi, gyász-ellenfényei roppannak, Hélinand De Froidmond *halálversei* mögött összeomló kolostorok rom-hangjai és katakombahörgések tapadnak össze...

Költő a reptéren (egy elázott térképen). Rajta két vörös ing, egy fekete-fehér pöttyös kendő, két fekete zakó, a zsebekben például François Mauriac 1923-as fikció-regénye, a *Genitrix*, és Alfred Jarry 1902-ben készült műve, a sötéten humoros, eszementen erotikus és tudományos-fantasztikus: *Le Surmâle!* E könyvet a *leíró* régebben magyarul: *A Szuperhím* címen olvasta. A párizsi példány egy Szajna-parti antikváriustól származik, a múzsa ajándéka...

Képek a zúzott Nagy-képben: alul-rendezett Woodoo-mágia, nagyon náthás Nacebo-hatás, elme-nyúzás, psziché-foltozás, forgatókönyv-változás: jaj, egy kibelezett *manga-démon* rúg (valakit) mellkason... Újabb fölfelé zuhanás, nincs ellenvetés, fokozódó belső-fanyar ne-vet-(tet)-és...

Farkas Kriszta

Mélymerülés

*a könyvespolcon
rejtett margarétalányok
szelídítik a porcicákat:*

*két éve szedted a virágszálakat,
gondosan csokorba rendezted –
asztali váza lett a lakhelyük.*

*csak virágok, mondogattad,
de az első lehullott szírom
után elöntött a félelem:*

*a fehér bársonydarabok
eltorzult csafatokká változtak,
rontották a közérzetet.*

*tekinteted a porosodó
könyvespolcra szegezted,
pont ugyanúgy, mint most.*

*egy vers két margarétalány
otthonává vált.
ismét megkölykezett a porcicájuk.*

Ónody Éva

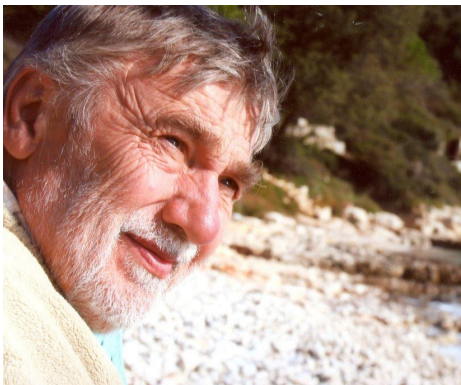
Találkozásom Kő Pállal

Nekem úgy tűnik, hogy Lujosnak, aki egyébként Kő Pál, az egész világ a barátja volt. Nemcsak a nap, a hold és a csillagok, hanem mindannyian, akik itten, a nagy kék égbolt alatt élünk. Tulajdonképpen föllelhető mindenkiben valami jó és szeretetre méltó, de ő talán e jó és szép tulajdonságokkal született. És másokban is csak ezt vette észre! Mivel nem a gyarlóság és gonoszság bántotta őt, hanem annak örült, ami értékes és szép az emberben.

Nagyon illett rá ez a Babits-idézet:

*„Mindenik embernek
a lelkében dal van, és a
saját lelkét hallja minden dalban.
És akinek szép a lelkében az ének,
az hallja a másik énekét is szépnek.”*

Ezenkívül őszinte ember volt, s nemcsak tessék-lássék nyilvánult meg, ahogyan mostanában dívik. Oda tudott fordulni ér-

KŐ PÁL 1941. június 2-án született a Heves melletti Perespusztán, édesanyja nővérének kis házában, aki befogadta az elüldözött leányanyát. Pataki Terézia és Maczky Béla szerelemgyerekeként Pataki Lajosnak keresztelték. Apja megszületése pillanatától fiának ismerte el.

Szent István király - mészkő
(Budapest, 2001)

A nevezetes Szent István király kompozíció a Gellért-hegyen: talán az egyetlen ábrázolás, ahol államalapító nagy királyunk nem lóháton, nem a nyeregben ül diadalmasan, hanem lóva előtt állva, kis templomot tartva kezében, cipője orrával belekapaszkodva a földbe. Ez a szobrászunktól megszokott szelíd humor itt képletesen a konkrét történelmi valóság

deklórással a másik emberhez, ezért aztán mosolygósan élt, s talán még az ellenségei is kedvelték – ha egyáltalán léteztek ilyen elvetemült személyek. Képes volt másokra tekintettel lenni; türelemmel, hittel, szeretettel figyelt arra, aki segítséget kér tőle. Sokan voltak.

Minderről éveken át sokszor meggyőződhettem. S nincs benne semmi túlzás, hacsak egy árnyalatnyi nem, amit a szeretet diktál.

S Úristen, milyen nagyszerű mestere lett a tanítványainak! Járt-kelt közöttük a Képzőművészeti Főiskolán (később lett egyetem, és akkor ő címzetes egyetemi tanár), az órákon nem javított bele a munkáikba, csak halkán, egy-két mondattal korrigált. És szeretett dicsérni. Tisztelet és hála övezte, nemcsak az egyetemi katedrán a tanárt, a főiskola rektorhelyettesét vagy a Kossuth-díjas szobrászt, de mesternek szólították az epreskerti sétákon is, ha hozzákapcsolódtak a szobrázspalánták. Előttük mindenkor nyitva állt műtermének ajtaja.

Egyszer megmutatta egész évre teleírt naptárát, mert előttem is nyitva állt ez a nevezetes ajtó, és váratlan érkezéseinkkel többször

Kossuth, az árvalányos posztókalapban

Együtt nála, a brigáddal

felébresztettük magasra vackolt ágyában, ugyanis szundított egyet, ha a nappalai szédületes tempójában elfáradt. (Tanítványok, pályatársak kiállításai megnyitóra kérték föl, kongresszusok előadónak, képzőművészeti lapok szerkesztésre, lektorálásra, bizottságok, alapítványok értékelésekre s egyáltalán: mindenki mindenféle fontos munkára.) Meg is kérdeztem tőle: Lujoskám, nem szobrászkodással kéne teleírnod a lapokat? Bűnbánóan bólogatott.

Életműve ugyanakkor elképesztően gazdag. Wehner Tibor róla írt nagymonográfiája is erről tanúskodik: az ország nagyvárosaiban királyszobrai, történelmi nagyjaink és eseményeink, irodalmunk klasszikus alakjai, s az emberi megnyilvánulások olykor mosolyra ingerlő, ironikus megmintázásai. Mintegy pótolni akarta a Magyarországon annak idején eltűntetett, lerombolt történelmi szobraink színe-javát, ezért is nyelte el őt a történelmi téma, s ezért tartotta őt Wehner Tibor jellemzően magyar szobrásznak.

Amikor személyesen megismertem, az 1970-es évek közepén, már a kedvenceimé fogadtam munkáit. Előtte láthattam a Műcsarnokban első önálló kiállítását, ahová igen sokan ellátogattak. Különösen a *Gyűrűfű* fogott meg; tulajdonképpen dráma, diófába faragva: kezében kis házát szorongató parasztember alakjával. A törvényesen kierőszakolt magyar faluösszevonások első áldozatának mementója. Sokan megálltak előtte, mert az ország pusztulásával néztünk szembe. Ezt akkor megmintázni bátor tett volt. A téma különben is tiltott volt.

Érthető hát, hogy őt hívtam föl a kéréssel, legyen első partnere, befogadója egy induló országos kísérletnek. A „szocialista brigád” címre a fizikai munkásoknak akkoriban pályázniuk kellett, és elnyerése jelentős előnyökkel járt. Nemcsak a norma teljesítése volt feltétel, hanem a közös részvétel is kulturális eseményeken, programokban. Addig csak a közös mozigásig és színházi előadásokig jutottak el, ezért javasoltam a képzőművé-

Együtt nála a szocialista brigáddal és vele koccintva

Dedikáció a Vörösmarty téren, az Ünnepi Könyvhéten, 2010-ben

szetet, a műtermi látogatásokat is. 1975 táján lehetett, amikor martinászok ötfős brigádját vittem el a műtermébe – azaz a zuglói Munkácsi Mihály utcai lakásukba, mert akkor még nem volt műterme. Olyan kedvesen fogadta a melósokat, mintha régi barátai lennének. Az ajtóban nagy demizsonnal várt minket, vidáman, nagy, fekete bajusszal. Arra emlékszem, hogy, ahová beléptünk, a szobában, Kossuth Lajos állt előttünk, színesben, zsinóros, filc mentében, árvalányos posztókalapban. Kicsit groteszk hősként, mintha népmeséből lépett volna elénk. Szinte vártuk, hogy megszólaljon. Koccintás közben körbejártuk a többit is: a Krisztus-arcú *Utcaseprőt* és a *Kukást*. Nem volt szokás addig a képzőművészetben megjeleníteni az ilyen munkákat végzőket. Tetszett a martinászoknak az *Arany fülbevalós kislány* is (igazi arany fülbevalóval); a győztes megjelenítése ez, amint sikeresen fölkapaszkodik a magas székre. Az *Anyám könyvei* is ott volt még a leterített kis tonett asztalkán, pici ceruzacsonkkal az egyik nyitott könyvben. (Így is el lehet mondani, hogy édesanyánk elköp-tatta a ceruzáját, annyi levelet írt nekünk.)

Kiderült, hogy vendéglátónkat hihetetlen hajszában kaptuk el éppen; a Mohácsi Történelmi Emlékhely 29 sírjelét elkészítette már, és éppen ingázott Mohács és Budapest között. A 29 tervet a rajzasztalon szétszórta nézegettük. Sok szobrász egész életében nem hoz létre ennyi alkotást. És ezek a különös fejfák egyedülállóak az emlékműszobrászatban.

Miután megismerhettem és megírtam édesanyját, barátság-gá nemesedett a kapcsolatunk. Olyan szeretettel, annyiszor beszélt róla, hogy föl kellett keresnem a kilencven éve felé közeledő anyát. Előtte még egy történetet itt megosztanék róla, ahogyan jó humorú fia bemutatta nekem:

– Úgy biciklizik anyám, mint Eddy Merckx (a fiatalabb korosztálynak segítségül mondom, hogy kerékpáros világklasszis volt, a biciklizés koronázatlan királya). Hat szatyor lóg a bringáján anyámnak, és fittyet hány a KRESZ-re. Amikor átmegy az úton, dudálnak és szentségetnek az autósok. Ezért aztán beültetem magam mellé, és KRESZ-órákat tartok neki. „Látod, Édes? Ahol egy ilyen háromszög alakú tábla van, ott álljál meg! Meg kell állnod! És ahol ilyen a tábla – mutatok a nyolcszögletű STOP-ra –, ott aztán nagyon meg kell állnod! Értetted? Különben meghalsz!”

– És megéri?

– Meg! Mindent megtanul!

– Tehát ezt a tulajdonságot tőle örökölted?

– Ezt is, és a hihetetlen szívósságát. A könyörtelen következetességét! Azt is, hogy az elkezdett munkát, ha belehal is az ember, be kell fejezni! Sorolhatnám a végtelenségig, mert például nagyon-nagyon lelkiismeretes, és hihetetlenül bírja a terhelést. Viszi a hátán, és le nem tenné, amit magára vett. Hogy a *Szent István* bronzszobrom két évig készült, s a *Menyasszony* tizenkettőig, ezt a kitartásomnak tulajdonítom. A zenéhez való kötődésemről aztán ne is beszéljünk! Nagyon szeretek éne-

kelni. Még citerával is. Nem tudom, van-e olyan magyar dal, amit édesanya ne tudna.

Amikor egyszer, elég régen, hívtam őket Hevesen, kérdeztem, nem zavarok-e, Lujos így válaszolt: *Nem zavarok, dehogya is, édesanyámmal éppen énekelgetünk.* Milyen jó volt ezt hallani innen, Pestről, az idegtépő, zajos fővárosból! És elképzelni a meghitt helyzetet, amint a fia az anyjával az öreg hevesi kúriában, a csöndes délutánban együtt fújja a pentaton dalokat. Lám, lehet így is élni ebben a mai világban!

Többször meghívtak engem is Hevesre, amikor már leköltöztek a feleségével, Hevesy Csilla szobrászművésszel és két kamasz fiukkal. Amikor a visszaszerzett, ősi nemesi kúriát már fel tudta újíttatni Lujos. Egyszer együtt ebédeltünk, és utána magunkra hagytak Terikével. (Mert azt mondta, így szólítsam.) Ő mindvégig kacarászó vidámsággal vallott nehéz életéről. *„Csak semmi komolykodás”,* áradt minden porcikájából az öröm, s én igencsak meglepődtem, hogy a majd kilenc évtizednyi élete során nem vesztette el eredendő jókedvét. Csiripelt, mint egy kismadár, szinte röpködött. Elmondta, hogy akkor sem sírt, amikor mindkét család, még a saját szülei is kiebrudalták. Inkább nagyon örült, boldoggá tette őt születendő gyermeke, és tudta, biztosan tudta, hogy szerelme, ifjabb

Kő Pál édesapjának fejszobra

Kő Pál

CSILLAGBOJTÁR

Mesterekről, pályatársakról, tanítványokról

Ónódy Erikénél, lelkem
 szomjúságjaimat egy bojtár az
 eprésérti Lajos

MAGYAR
 NAPLO
 Budapest, 2010

02.
 2010.
 26.

Egyik kedves baráti megnyilvánulása

Maczky Béla csakis az övé, és amint visszatér a frontról, mellé fog állni. Ugyanis Pataki Terézia szép fiatal leányként itt, Maczky nagyságoséknál szolgált, ebben a házban, kis cselédként. És bizony elcsábította az ifjú nagyságos urat. Erre különösen büszke volt. Az akkori megítéléssel ellentétben ő boldogan élte meg ezt a helyzetét, bár a ház asszonya nagyon megharagudott rá, és elzavarta. Sokkal jobb partit nézett ki a fiának.

De amint a fia hazatért a hadifogságból, megtért Terikéjéhez, nevére íratta kicsi fiát, aki így már a második névváltoztatáson esett át; Pataki Lajos után Maczky Levente Lajos lett. Az apát

forradalmi tevékenységért '56-után hét évre bebörtönözték, ezért csak a szabadulása után köthettek házasságot.

A fiú már szobrásznövendék volt, amikor üldözött apja miatt véglegesen a szakmájára asszociáló Kő Pál nevet vette fel. A „Lujos” becenevet pedig görög barátjától kapta, aki a „Lajos”-t nem tudta kiejteni.

Lujos meghalt 2020. július 7-én. 79 évesen.

Már tudjuk, hogy igenis vannak nélkülözhetetlen emberek!

Kedves Értelm
 Igezőrem megismerem az elírásokat
 gondolat, mert — sajnos! — a bontás el-
 dobta. Minden autótörés jó
 el, lépés a MMA autótörési utcai
 re. Ez általában 2500-5300 euró között
 díj a ~~25~~ 25. évi.

Igezőrem megismerem a címe-
 det mielőtt. Ez fel a fejével

Lajos

Budapest.

2020. jún. 30.

Rajzos levelének egyik lapja

Szabó Fanni

Megfigyelés

*Szavakkal teremtünk,
vagy szavaink teremtenek minket?
Kimondjuk, amit nem merünk?*

Kimondjuk, amit nem merünk,
szavaikkal teremtenek minket,
szavainkkal teremtjük őket a semmiből.

*Beszélgetünk önmagunkkal,
más nem hallja meg, de ablakunk
alatt az Isten hallgatózik.*

Szavainkkal teremtjük a semmiből.

Valaki más sikít helyettem

*Hideg a csempe, mezítelenül lépek át rögzített cérnaszáladon.
Meghajlok tükröképem előtt, átkozom ajtóid, nem tudok
belépni rajtuk. Elhagytak kilincseim, akiket esténként
zárjaidhoz szelídítettem. Fényt látok, majd tarkómon
zsibbadást, a hideget már nem talpam alatt érzem.
Szobádban ébredek. Bútoraid szétverve egymáson,
a kupac alatt folyó csörgedez, halakat látok,
helyettük bugyborékolok, pikkelyeim szőrösek,
gyanta éget, fenyők illatát szívom magamba,
majd tépés, valaki más sikít helyettem.
Simabőrű lettem. Befóliázol, melegen tartasz,*

*kedves vagy, és fűszereid masszírozzák a testem,
gőzölgő mennyországba vittél,
gyöngyöző homlokom letörölted.
Altatót énekelsz, mély és dörmögős a hangod,
de valami felébreszt, a késeket élezed,
mindig büszke voltál, merész, neked olyan,
hogy félút, nincsen. Hát elindultunk, de
nem bírtam már tovább, torkomban
összegyűlt egy kiáltásravaló, muszáj volt szólnom,
hogy élek, hogy tudom, a cérnaszál csapda volt,
és ezért nem vágta szét a lelkem, és hogy nem
a te istened előtt hajoltam meg az előbb,
hanem a magaméban hittem, és hiszek most is,
kilincseim hiába hagytak el, ajtód sincs már,
nézd, eljött értem, hideg a csempe, elejtettél,
most újra érzem, zsebeidet kiürítem,
ami az enyém volt, újra az enyém lesz.*

Rainer Maria Rilke

Lányimák Máriához

Suhai Pál versfordításai

Előhang

*Tégy, történjék valami!
Nézd, reszketünk életünkért.
S emelnénk magunk föl önként
fényel-dallal vallani.*

I.

*Mást követtél volna, hol
hűvöst fél, ki húz kabátot;
lelked út szegélyén vágyott
hozni új és új virágot
fáradt lánybajaiból.
De mélyéről bánatodnak
erők mertek és tolultak –
napok égtek, magok hulltak:
s olyan lettél, mint a bor.*

*Édes vagy most és betelt,
mint amilyen egy szép esténk –
úgy érezzük, hogy elesnénk,
s miattad lettünk levert...*

II.

*Nézd, mily szűkösek napjaink,
s gond jut hálólhelyül;
a rózsáért nyúlunk mi mind,
de oly ügyetlenül.*

*Óvj minket, Mária, itt vagyunk,
véredből nőtt virág,
te tudhatod csak bánatunk,
mekkora kín a vágy;*

*a lélek lány-baját Te már
magad is ismered:
karácsony szűz haván ki jár,
s parázson lépeget...*

III.

*Oly sokból egybeszótt az ész,
s mi épp a csöndesről, kifinomultról
rendelkezőnk némi tudással,
miként egy titkos kerti útról,
mint párnáról, mely bársonyával
becézi álmodó fejünket,
valamiről, mi minket
szinte zavarba ejtően szeret –*

de sok szó messzire esett.

*Sok szót magából a tudat
s világ kivet.
Mint fölszárnyaló hangokat,
körbefülelik trónodat,*

*Mária, Te anya-lelt;
s a Fiad
rájuk nevet.*

Lásd a Fiad.

IV.

*A kertet vágytam lenni én
indákkal, virágágyásokkal,
szépséged árnyba vonni okkal,
hogy hervadt anyamosolyoddal
hozzám szívesen visszatérj.*

*De ott – míg jártad kerteted,
történt veled valami immár:
a sárgarépa-sorba hívtál,
s kezed fehérből integet.*

V.

*Fáradtak már az anyák,
ha félve kérleljük őket,
kezeket látunk, csüggőket,
s hangot vélnek ők, csengőket:
Ó, mi is voltunk virág!*

*Fehér ruhákat míg varrnak,
miket kezeink szétmarnak,
rájuk szobafény szítál.
Hűségesek, nem nyughatnak,
s forró kezünkre nem hatnak
soha már...*

*S hadd mutassuk még neked meg,
mikor nem virraszt anya;
két fehér láng éjszaka,
és ők bennük föllebegnek.*

VI.

*Gyerekkorom hideg-szegény:
átestem rajta, mint kudarcon.
A félelmeket messze tartom,
csak egy melengeti az arcom:
az érzelmektől félek én.*

*Nem az a völgy ez már, melyben a dal
védelmezőn merít a fénybe szárnyat –
torony ez, mely mezők elől inal,
míg vágyam föl, szétnézni szélre csal,
s félve az idegen erőre támad,
mely őt lerántva boldogságba hal.*

VII.

*Mária,
Te sírsz. Tudom.
Sírásomat, remélem, én
díjadul adhatom.
Templom kövén
homlokkal én...*

*Kezed forró nagyon;
ha billentyűket tolhatnék alája,
egy dal talán maradhatna utána.*

S örökség nélkül múlik el az óra...

VIII.

*Tegnap láttam egy csillagot,
álmomban csöndben ballagott.
S éreztem, hogy a Szűz beszél:
Nyíl ki e csillaggal, ne félj!*

*Követni kívántam szavát,
az ing havából kényesen
kibújtam. S ekkor egy virág
a kínra ébredt hirtelen.*

IX.

*Miként, miként, ó, Mária, mondd,
hogy fényt öled mindegyre ont,
s búval fizet?
Ki volt a jegyesed?*

*Csak hívsz, csak hívsz – és nem tudod,
nem az vagy, ki hozzám futott,
ki fázva sietett.*

*Még ez vagyok, feshő virág.
Vajon lábujjhegyen,
gyerek még, a boldog arát
végig alkonyatodon át
kertedbe mint vigyem?*

X.

*Állítsd a vágy peremére
legvalóbb angyalodat,
s parancsold, hogy mondja végre*

*nénéimnek: sírni kéne –
mert a rózsatiszta lénye
minden csapás, kín kezébe
mindig ad játékokat.*

*Hiszik, azon túljutottak,
mit a gyermek szenvedett:
mennek, s fog közt mosolyognak –
azt hiszik, új fájdalomnak
nem visznek új könnyeket...*

XI.

*Ó, hogy milyen végtelenné váltunk!
Próbálkozás csak próbálkozásra,
s csupán kihűlt kérgünkben találtunk
sokáig, sokáig okot rája.*

*S ha egymáshoz kötözzük magunkat,
s félelmünkben egyre feszesebbre,
majd lassan, mint csörlőjén a kútnak,
önmagunkat magunkba eresztve:*

*mélységünkre senki sápadt és vak
kezeivel soha nem tapinthat.*

XII.

*Szőke hajam olyan teher,
mintha egy sötét citromág
tűnt volna benne el,
mely már virágjában delel,
s egyre nehezebb lesz, mivel
a tavaszt érzi már.*

*Agg díszemet
rólam levedd!
Még hűs és zöld vagy, új,
mert szúrós tövised helyett
lánymirtuszod virul.*

XIII.

*S múltattak a régi évek,
ünnepi voltam s vidám,
mint szép angyalsereglések,
melyek mind dicsértek téged:
... mint Te, olyan volt anyám...*

*De bánat öl, miután
a csókjai fakók nékem,
s gyanakvásom, sietségem,
csöndem – csupán kémlésem
egy új gyöngédség után.*

XIV.

*Azt mondja mind: ráérsz te még,
mit kívánsz, gyermekem? –
Aranyékszer, mi illenék,
gyerekruhában oly nehéz,
mikor mind esküvőre kész
fénylőn és fényesen.*

*Nem kívánok, csak kis helyet,
engem ígézet öl,
s álmom egyre ínségesebb.
Helyet csak, és selymek helyett*

*– ahol Virágfa áll – kezét
lombjáiig tenni föl...*

XV.

*Ha ez a heves, vad tekintet
zavarná sok nővéremet,
képed lesz megmentője mindnek,
s Te szétterülsz, maradsz szelídnek,
előttük reng majd tengered.*

*És gyöngéden áradsz feléjük,
mélységedet nyújtod eléjük
menedékül – s látja szemed:
halkabb vágyak jutnak beléjük,
míg puha szigetekre vélük
a kékes nyár-eső pereg.*

XVI.

Imák után

*De érzem, egyre lázasabban,
Királynő, lázasabb vagyok –
szegényebb minden alkonyatban,
s fáradtabbak a hajnalok.*

*Én tépdeselem csak tiszta selymem,
és félénk álmodom rám kiált:
ó, kínodból hadd részesedjem,
ó, hagyd, mi ketten,
ha fájunk, éljünk egy csodát!*

Németh István Péter

Rímszótáram margójára

A tiszta rímeket olyannyira kedvelő nyugatosok közül Kosztolányi Dezső talált rá először a 'legerősebb' és a 'merő seb' szavak szép egybecsöngésére. Mégpedig egy Maupassant-vers fordítása közben:

Guy de Maupassant

A paraszt Vénusz

*„Ő ülve nézte ezt egy vén fa mellől,
vad büszkeség szállt szemeiből,
és leste onnan, hogy ki győz s mikor.
Aztán felé rohant a **legerősebb**,
at aeca csupa vér volt és **merő seb**:
s a vén fa árnyán a gyepágyba háltak,
és úgy szerette őt, mint a vadállat!”*

Kappanyos Balázs 2003-ban tartott előadást Kosztolányiról *Rím és értelem* címmel, abban hivatkozik az 'erősebb' és a 'merő seb' rímpár eredetére, amit Somlyó György ismertetett meg a modern líra kedvelőivel. Somlyó figyelmeztetett, hogy ezt az összecsöngést nem csupán Kosztolányinál, de Tóth Árpád lírájából, mégpedig saját költeményéből is ismerhetjük:

Tóth Árpád

Gyopár

*„Bölcsebb lettem s **erősebb**,
De a szívem **merő seb**,
Csodákért vívni kár –*

*Már hetyke öltre véled
Nem szállok én ki, Élet,
Jobb, hagyjuk abba már!”*

(1923)

Kosztolányi tíz esztendővel később újra használja e rímpárt! Visszavette csak a szabadalmát? (Nincsen az összecsendezésre copyright, ellenkezőleg: rímszótárak íródtak a századok alatt. Először az izoláló nyelvek készítették el egymásra rímelő szavaik tezaszótárát, ám mára már az úgynevezett ragasztó nyelvek egybecsengő szóparai, hármasai, sőt egész bokrai is folyamatosan bővülnek a költők és a slágerszövegírók segítségével. Francia rímszótárról volt tudomásom, de a hazai rímkeresőnek csak a közel-múltban vettem hírét.)

Kosztolányi Dezső

Ének a semmiről

*„Amit ma tartok, azt elejtem,
amit ma tudtam, elfelejtem,
az arcomat kezembe rejtem
s elnyúlok az üres sötétben,
a mélyen-áramló delejben.*

*Annál, mi van, a semmi ősebb,
még énnekem is ismerősebb,
rossz sem lehet, mivel **erősebb**
és tartósabb is, mint az élet,
mely vérrel ázott és **merő seb.**”*

(1933)

Sokak után Tóth Éva is fölragyogtatja az egyszerű törvényszerűséget, amelynek köszönhetően oly gazdagok lehetnek a költőink! „*Nyelvünk agglutináló jellege miatt a magyar rímrendszer ki-*

meríthetetlen.” Vannak rímek azonban, amelyek helyett nem kell újat kitalálni, hiszen egyszer már összezendültek, s hangzásuk szépségén változtatni szükségtelen, de a költemény szenzusát is meghatározza használatuk. Kosztolányi *Ének a semmiről* című költeménye után ismét 10-11 esztendő telik el, s a háborús Budapest tanítványa és csodálója, Márai Sándor ismét felhasználja, visszhangozza az ő, no meg Tóth Árpád hívó- és válaszirímét:

Márai Sándor

Hetvenkettő

*„Mint a varázsló, ki hisz is, nem is
Elhagyták ember is, meg Isten is,
Súgva, mormogva, ismételve, félve
Fel suttogja vad igéit az égre
Így mondhassam el én is titkomat
A szó elszáll, a hús meg elrohad
De ami szónál, anyagnál **erősebb**
Megérintett, s lelkem, testem **merő seb**
Mint a bélpoklos, kin a Jel világít
Úgy jelölt meg örökre e világ itt
Láttam a titkot, s nem hallgathatok
A bűn füstje elfödte a napot
A túlsó partra láttam, a sötét fény
Igézetébe, hol a láng lobogva
Kel és elalszik, Sátán csipkebokra –...”*

(1944 karácsonyán)

A szétlőtt Budát csak lassan építik újjá. Márai Sándor elhagyja a Vérmezőt, a Logodi utcát, a Mikó utca vadgesztenyefáit, mind a hetet. Vajon milyen lesz a 20. század második fele? Lesz-e költő, aki újra megpendíti e két rím húrjait? Szomorú történelmünk egyik jelensége, hogy újra leíratik az 'erősebb' – 'merő seb', amely szavak egymást echózzák.

Túl az óceánon élt már Márai Sándor, a dél-kelet-alföldi tájon – a határszélen, Gyulán – pedig Simonyi Imre. Leveleztek. Simonyi szinte udvarolt (monográfusa Csibra István szerint) Márainak, ám a *Szindbád hazamegy*, *A gyertyák csonkig égnek* vagy a *San Gennaro vére* című regények szerzője tartózkodóbb volt. A két magányos alkat között ezek a posták mégis igazi kötéseknek bizonyultak. Számomra kapcsolatuk egyik legfőbb bizonyítéka az a rímpár is, amelyet Márai Sándor után Simonyi aggatott csengettyűk gyanánt verssorai végére. Sőt, a gyulai költő nem csupán párrímet használt, hanem egész rím bokorral ékesítette föl költeményét:

Simonyi Imre

Megnyugtató szolid adalékok egy majdan megírandó „Gyula város történetéhez”

*„Volt akkor itten az erősek
közt egy-két-három még erősebb.
És volt akit csak eszelősnek
vélték – fejjel fálnak menőnek.
Ám volt itt oly eszelős
ki épp a t t ó l volt oly erős.
S mind egyformán voltak **merő seb**
az erősek és az eszelősek.”*

Simonyi Imre fenti verse 1978-ban látott napvilágot, az *Élet és Irodalom* december 2-i számában.

Természetesen sohasem lehetünk egészen biztosak abban, hogy – Arany János szavával élve – az ihlet percében eszébe jutott-e Tóth Árpádnak, Márainak vagy Simonyinak az, hogy előtük leírta-e már valaki az összecsengést. Akár úgy is érezhették, hogy maguktól, mindenkitől függetlenül oldották meg az ’erősebb’ szó szülte rímhelyzetet. Tandori Dezsőt idézve: „ez kinyo-

mozhatatlan”. Viszont Böszörményi Zoltán már kurziválta e két szót egy versében, így jelezte, hogy nagyon is tudatos az ismerős rímpárra való költői rájátszása. A költeménybe beemelt ’erősebb’ – ’merő seb’ rím – eredendően – komor jelentése és hangulata megváltozik az új kontextusban. A költő így tesz elszánt-szép kísérletet a klasszikusok versbéli stigmáinak gyógyítására.

Böszörményi Zoltán

A vers új magja

Elvetettem!

Új barázdában a vers magja.

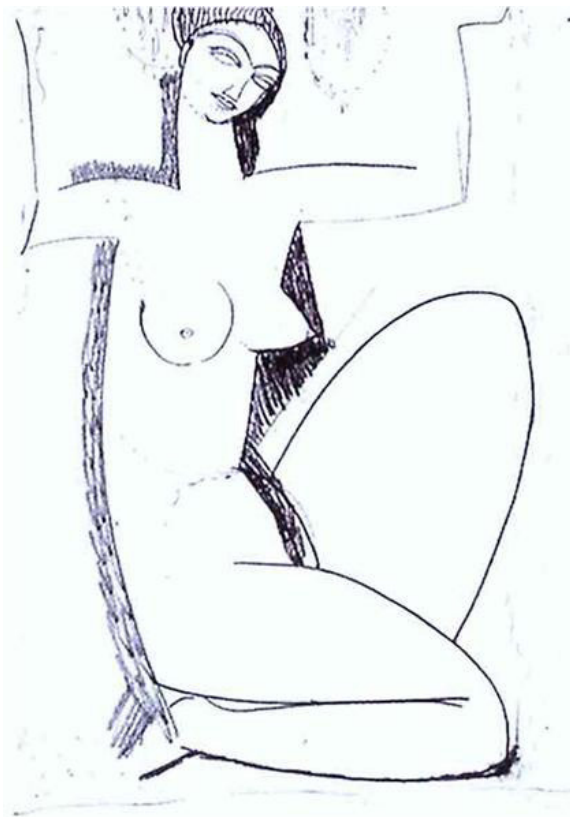
*Létem sós talajába vettem el
az új csodát.*

*Készítem már,
készítjük, igen,
az új máglyákat,
heves tüzek villogó viharát.*

*Még nem szép, ami lángol,
az igazi nem világol,
szíthatunk a múltból
az új kohók alá ezer tüzet,
mégsem elég a rím,
a merész forma,
a metrum igyekezete?*

*Fiatal a század.
Az ezred még fiatalabb,
lázító kedvünk
felhozza-e a mélyből
az elásott kincseket?*

***Erősebb** világot teremtsünk,
mely nem lesz **merő seb**
míg az új hazát keressük,
és nem az új vigaszt.
Gyújts bennünk, vers, új tüzet,
óriás máglyát,
örökéző forradalmat!*

AMEDEO MODIGLIANI (1884–1920)
rajza

Juhász Kristóf

Egy kihalt állat föltámasztásáról

Vannak ilyen fura dolgok, mint a magázódás, a színházi díszletfestő, a csizmadia vagy a házastársi hűség: van is, meg nincs is, csinálják is, nem is, értik is, nem is. De az biztos, hogy a látható közelmúltig ezek még valóságosan léteztek, és közmegegyezésesen ez nem is volt baj.

Valami ilyesmi a kritika és a kritikus is. Állításom persze joggal bélyegzi rafinált pofátlanságnak vagy bűnös tájékozatlanságnak bárki, elvégre a jól hangzó és közönségcsalogató címmel ellenében nem halt ki sem a kritika, sem a kritikus.

Csak úgy elcsöndesedett egy kicsit. Háttérbe vonult. Elvesztette osztársadalmi jelentőségét. Nem fürdözik momentán a legszélesebb néptömegek érdeklődő tekintetének sugarában. És igen sápadt az ábrázata az utóbbi időben.

Persze bizonyos ágazatok és zsánerek dübörögnek: a filmkritika, étel- és étteremkritika, illetve az autó- és szerszámgép-kritika (a zsargon utóbbiakat tesztnek mondja, de az irodalmat nem lehet átverni, a műfajuk kritika, és pontum) hozzáértő és laikus olvasók meg vitázók seregeit vonzza.

Kultúrfronton a filmkritika olvasottsága talán megközelíti a mindenféle száguldó-berregő gépekeit. A zenekritika tán kicsivel ez alatt fut, bár mindkét esetben fölmérhetetlen, hogy a kedvenc filmsztáromra-popsztáromra való kattintás egyet jelent-e az értő olvasással (persze kedvenc autómárkám esetén ugyanez a helyzet).

A képzőművészeti és színházkritika már nem kicsivel van a fentiek alatt olvasottságban: itt több emeletet süllyedünk. E témákat lényegében az menti meg, hogy van hozzá sok kép. Nagy, színes, beteríti monitorunk, izgatja látóidegünk, jaj, de finom!

És minden tájékozott Olvasónk számára egyértelmű, mi van a fölsorolás földszintjén, vagy inkább valahol az alagsorban, ha

csak nem egyenesen egy dohos pincében: a könyvkritika. Ott gubbaszt szegény a sötétben, és ha kap három lájkot, már örömkönyveket hullat, amik tócsává gyűlnek a pince hideg padlóján, de föl sem tudnak száradni rendesen, mert rossz a szellőzés.

Itt aztán nincs kép! Maximum egy könyvborító, vagy, ha kicsit trükközünk, egy egész könyv, valamilyen környezetben. De bűvészkedhetünk bárhogy, nincs kiút a tragédiából: itt bizony olvasni kell!

Ha valaki azt mondja nekem, hogy a könyvkritika, vagy bármilyen, valódi beszélgetésre, vitára invitáló kultúrkritika él és virul, annak kedvenc és klasszikus példám szegzem: hányan voltak Ady temetésén? Van róla kép, nem színes, de nagy, lehet rajta nagyérdeműt számolni. Ilyet ma csak halott futballisták vagy popsztárok tudnak. Azóta költő ilyet nem tudott. Ady Endre mai szóval mainstream volt. Ma az irodalom egésze és a kultúra legnagyobb része ehhez képest underground. Kivéve, mikor Sylvester Stallone Nagy Lászlót szaval, de ezek az önironikus gegek most nem érnek, hisz épp a fenti helyzetre reflektálnak.

Így állunk tehát. Félig-meddig kihalt állatok vagyunk, küzdünk az életünkért, vagyis az olvasóért, és napról napra, kattintásról kattintásra, lájkról lájkra, pályázatról pályázatra szívjuk magunkba az életet adó, ám egyre ritkuló levegőt. Hogy lesz ebből föltámadás, kérem?

Fentebb direkt írtam így: beszélgetésre, vitára invitáló kritika. Nem pedig így: értékadó, mértékadó kritika. Ez utóbbiról ugyanis menthetetlenül lecsúsztunk. Vannak irodalmi és egyetemi berkek, vannak kulturális fellegvárak, van szakma és szakzsargon, tudományos vita és konferencia. Ott alkalmasint bevehetjük lovasrohammal az empiriokriticizmus metastrukturális lövészárkait a szinkretista intertextualitás *bon mot*-jaival. De Isten lássa lelkem, egyetlen olvasóra sem vetnék követ, ha éppen nem kíváncsi erre. Amúgy pedig kapja, amennyiben ilyen vizekre merészkedik, ha kíváncsi rá, ha nem.

Távol áll tőlem, hogy a tudományosság ellen szóljak. Megvan a méltó helye. És minden kritikusnak-recenzensnek Isten adta joga

eldönteni, kihez akar szólni. Ám tegye azt tudatosan! Hozzunk meg egy döntést már az első betű előtt: kollégákhoz beszélünk, vagy egyetemi professzorainkhoz, vagy szaktársainkhoz, vagy az Olvasóhoz? (Aki mindegyiket tudja egyszerre, azzal még nem volt alkalmam kezét rázni, én kérek elnézést.) Horribile dictu: hajlandóak vagyunk lemondani bizonyos értelmiségi hübriszről, és megszólítani az Olvasót? Hajlandóak vagyunk mesélni neki, beszélgetni vele?

Ez nem jelenti sem kultúrába való beágyazottságunk, sem szakmaiságunk föladását. Csak egy merev jégpáncél föloldását jelenti, ami rutinszerűen ráakódott a stílusunkra.

Milyen utak vezethetnek a föloldáshoz, avagy a dicső, halott állat föltámasztásához?

Beszélünk valakihez. Beszélgetünk valakivel valamiről. Megosztunk egy élményt. Nyilván szakszerűen, de azért érthetően. Mert szeretnénk, hogy ő is elolvassa. Vagy ellenkezőleg: meg akarjuk menteni a recenzált művészi produktum gyötrelmes hatásaitól. Mi már megszenvetünk helyette is. De a valódi szellemi fundamentum minden esetben a kultúrtörténeti kontextus. Minden értékelés csak annak fényében lehet érvényes – no meg érdekes! Milyen áramlathoz tartozik, mikkel összevethető adott mű? Ki hogyan oldott meg egy, a tárgyalt műben is fölmerülő problémát? Keressünk párhuzamot, asszociáljunk, hagyjuk elkalandozni emlékezetünk és képzeletünk: ki csinált már a tárgyalt műhöz hasonlót? Kultúrtörténeti beágyazottsága avagy asszociációs mezeje mindennek van, történelmi regénytől a dadaista versig. Semmi, amit halandó emberként kézbe veszünk, befogadunk, semmi nem a saját, különálló univerzumában lebeg. Aki ilyet talál, annak azonnal átadom a munkaköröm.

Fontos, ha egy konkrét szövegrészről beszélünk, idézzük azt. Ha nem tesszük, az olvasónak olyan, mintha nem beszélnék semmiről. Ne higgyük, hogy majd elolvassa kritikánk: *Tollnokfalvy Eugénia Felhőnyenyerítő ciklusának második alciklusában a metaforák élettelennek hatnak*. És majd ha megvette a kötetet, és szavaink hitelét ellenőrizve odalopozott, elégedetten csettint:

igen! Vagy: nem! Olvasónk nem fog ilyet tenni. Ha beszélünk valamiről, érdemes idézni.

És ha már idézünk, érdemes hosszabban. Inkább kevesebbet, de hosszabban. Hogy olvasmányos legyen, élvezhető, kerek. Egy kis sztori, egy kis érzés, egy kis hangulat, bármi, ami tényleg jellemzi azt, amit adott művészi produktumról ki akarunk fejezni, vagy ami szerintünk adott produktum lényegét fejezi ki. Minél kisebb alkotóelemet idézünk, s minél rövidebbre fűzzük azzal kapcsolatos megjegyzésünk, annál nehezebben helyezkedik bele olvasónk a történetünkbe.

Micsoda? Hogy a kritika történet?

Bizony! A gondolkodásom története. A művel való, epizódról epizódra változó, fejlődő, alakuló töprengésem fordulatos históriája. Ami, akár a mese, vagy jó véget ér, vagy nem.

Egy művészi produktum megélése és föltárása szellemi kaland, amit másokkal is érdemes megosztani. Ez a kritika. Hangsúlyozom: nem véleményem szerint ez, hanem itt és most, ebben a jelenvalóban megfellebbezhetetlenül ez. Ha egy kritikus le meri írni, hogy „véleményem szerint”, az véleményem szerint csaló, kókler, hamiskártyás. Vagyis nem véleményem szerint, hanem abszolúte. Pardon.

A kritikus nyílt lapokkal játszik, kint van címere zászlón és pajzson. Állít, és nem föltételez. Ha valamit nem tud (de mit nem tud egy kritikus?), azt vállaltan nem tudja, s vállaltan keresi a megértéshez vezető utat. Amibe bevonja az olvasót, s adott esetben ettől lesz élvezhető egy kritika.

Nem azért olvasunk bármit is, mert élvezzük, hogy a tapasztalt túravezető profin végigcsinálja a rutinkirándulást krokodilmocsártól vulkánig. Azt élvezzük, ha a tapasztalt vezető eltéved, kicsit mi is összezsínáljuk magunkat, mert majdnem megevett a krokodil (vagy legalábbis azt hittük), de aztán megvan a helyes ösvény. És minimum túléljük a túrát.

Ha ilyesmit olvasok, azt mondom: jöhet a következő!

Emlékezzünk, vagy lapozzunk csak bele: hogy cseveg Olvasónkkal egy Szerb Antal, egy Móra Ferenc, egy Umberto Eco!

Nem fakszniznak, nem röstelkednek; ha nem tetszik valakinek, hát nem tetszik, ők egy olyan megalapozottságból beszélnek, amiért bármikor képesek sorompóba állni.

Légy hülye, bigott, bornírt, maradi vagy hipermodern: légy hű valamihez! Ha bizonytalan vagy, hát légy hű bizonytalansághoz! Mert abból elindulhat egy beszélgetés. És jelenleg a beszélgetések korát éljük. Persze a kinyilatkoztatásokét is – ám azokat jó esetben szintén beszélgetés követi, amit vállalni kell. Magam is szívesebben fejnék kecskét a lemúriai elefántcsonttorony posztatlantiszi fiatornyában, de nekünk most más adatott.

Támadj föl, kihalt állat, haló poraidból, az Úristen dicsőségére!

Írjunk kritikát szabadon, büszkén, töprengjünk, tűnődjünk az Olvasónak, az Olvasóval – ez közös ügyünk. Sokan élnek a világban, akik azt sem tudják, hogyan kell beszélgetni. Ha mi nem mutatjuk meg, hát kicsoda?

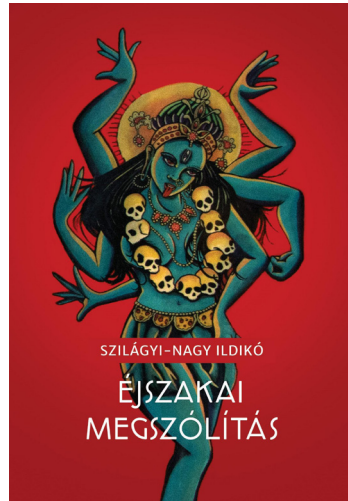
Jancsó Nóra

A mindennapiság misztikuma

Mitől válik az ember hétköznapivá? Szembetűnő különbségeink miatt leszünk egyedivé, vagy hasonlóságainkban rejtőző eltérések adják páratlanságunkat? Szilágyi-Nagy Ildikó novelláskötete ezt a rést térképezi fel megszokottnak látszó, mégis egymástól nagymértékben eltérő szereplők történetein keresztül.

„Az emberek mindenhol ugyanolyanok, mint máshol: sokfélék” – a fülszövegben olvasható ellentmondás az egyszerűnek tűnő főszereplők, Ani és Béla, illetve a környezetükben élő személyek komplexitására utal, szembeszegül az emberek sztereotipizálásának általános konvenciójával. Nándi bácsi magánya, nagymama késének előkerülése, Gábor, az együttérző férj története, mind olyan novellák, amelyekben a szokványosság látszata mögött groteszk fordulatok bújnak meg. A falu anekdotái az elfeledett történetek újramesélésével ugyanolyan mértékben minősítik a jelent, mint a múltat.

Az *Ani önmaga marad* és az utána következő, *Ani és az éjszakai megszólítás* című novella a párkapcsolati szorongások kétoldalúságát domborítja ki. A két főszereplő gondolatai eltérnek ugyan, mégis mintha egyazon érem két oldala lennének, ugyanazt a világot szemlélve, ugyanoda érkezve teljesen más nézőpontból. Megszólításuk végül visszatér az egyszerűséghez, a túlbonyolítást tudatosan, akarattal letisztították, megfosztva a fogalmakat előzetes, múltbéli kötődéseiktől. A filozófiai gondolatok mélységét is az egyszerűség adja; az elbeszélő kacérkodik az

ilyen elmélkedésekkel, a helyzetek komikuma, groteszk abszurditása azonban sokszor eltereli a figyelmet az események mögötti töprengésről: „– Azért, ha ránéz az ember ezekre a gyönyörű csillagokra, azt gondolja, mégiscsak van Isten. – Van. De minek, ha olyan hiábavalóságokkal van elfoglalva, mint a csillagok színezgetése. Közben a Farkas bácsi a menyét megerőszakolja.”

Az olyan novellákban, mint például *A slow-paradoxon* ontológiai elgondolások vetődnek fel: „(...) az időt csak a zavart tudat szüli, a tiszta tudat számára az idő nem létezik, így a tiszta tudatú egyén mindent annyi ideig végezhet, ameddig csak akarja, vagyis a tevékenységei időtlenek.” Ani ápolónő a közeli hospiceban: a szenvedés, az emberi életek múlandóságát megtapasztalva éli mindennapjai, állandóan szembenéz a lét tragikumával. A keleti, buddhista filozófiákkal nyugtatja saját magát és a szorongó látogatókat, így próbál támaszt nyújtani a betegek szeretetteinek. Néha azonban ő is végtelenül emberi, vigasztalásra képtelen, nem elég erős vagy türelmes gátat szabni a valóság brutalitásának: „Mikor valaki megszületik, tudjuk, hogy meg fog halni. Csak ugyanazt tudjuk most is, semmi újat: hogy az ember meg fog halni.” Naponta szembesülve a halállal mind a kórházi betegek, mind a falu lakóinak tragikus sorsán keresztül halandóságuk semmibevétele lehetetlen. Az elmúláshoz kapcsolódó egzisztenciális szorongás, a karakterek jellemének bemutatása egy sor szimbólumon keresztül jelenítődik meg, a szereplők otthonában található tárgyak éppen ezért jelképes jelentésűek. A nagymama kése, amely költözéskor mindig eltűnik, a folyton odaégett gyanta, Béla elrongyolódott papucs mind ilyen szimbólum. Eszközök a múlt feltárására, ugyanakkor tükrözik tulajdonosaik ismétlődő cselekedeteit, hibáit, halandó mivoltukat.

A hagyományörző faluban renkhagyó és mégis az emberi lét általános tapasztalatait mutató események történnek. A novellák színteréül szolgáló település azonban *elzárt helyből alvóvárossá* válik, ahogyan idegenek költöznek régi házakba, és elégedetlenségükkel lassan megbontják a település hagyományainak finom összhangját, otthonosságát. A falusiak közötti beszélgetések tár-

gya mégis saját ismerőseik köre, kizárva és éket verve ezáltal az újonnan beköltöző *városiak* közé. A lakók tehát görcsösen kapaszkodnak a megszokott dolgokhoz: a távoli ismerősökről szóló pletykákból állnak össze beszélgetéseik, amelyek abszurditása mintha párhuzamossá tenné a világot, ami közvetlen mellettük zajlik, ezáltal távolítva maguktól a kibeszélt emberek problémáit is.

Az *Éjszakai megszólítás* novellái olyan világot építenek fel, amelyben a falu megszokott rendjét egyedi és tragikus események keresztezik, mégsem borítják fel törékeny egyensúlyát. Két főszereplő életének mozzanatain keresztül fejt ki mindennapiságuk komplexitását és saját sorsvállalásunk nehézségeit: „*Ani örült, hogy csak a maga baja van, mert a másokét még elviselhetlenebb tehernek érezte.*”

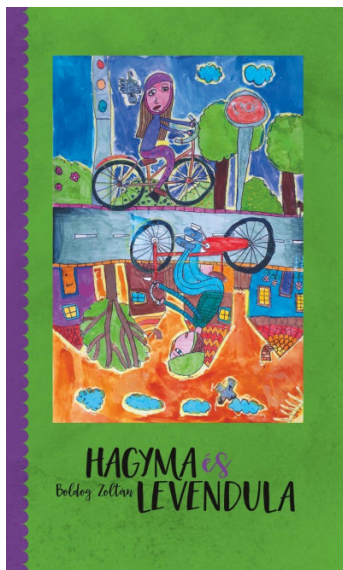
Pusztai Ilona

„Ahol a szegény emberek boldogok lesznek a végén”

Boldog Zoltán *Hagyma és levendula* című kötete gyermekverseken keresztül úttörőként a gyermekszegénységet járja körül. Maga a téma nem újdonság, a magyar irodalomban van előzménye. Móricz Zsigmond a *Hét krajcár*hoz vagy Móra Ferenc a *Kincskereső kisködmönhöz* saját gyerekkorából merített ihletet. A '60-as évek elején a kamasz lányoknak szánt *Csíkos könyvek* sorozatban Szabó Magda *Álarcosbálja* és Halasi Mária *Az utolsó padban* című regénye foglalkozott a gyermekszegénységgel. Ennek ellenére a kortárs magyar gyerekirodalom még mindig tabuként kezeli ezt a

kérdést. Pedig már egyre több irányban elindult az érzékenyítés: szülői erőszak, kirekesztés, betegség, halál. Érdeemes is kiemelni Kiss Judit Ágnes és Tasi Katalin nevét, akik minden művükben egy-egy tabutémát dolgoznak fel. Nagyon fontos problémáról van szó, Thiery Lenain *Mi lenne ha... Elmélkedés a minket körülvevő világról* című papírművéjében korunk három égető gondja közé sorolja a szegénységet, a háborúkkal és a környezetrombolással együtt.

Boldog Zoltán tanárember, aki a járványhelyzet kapcsán tapasztalta, a digitális oktatás a hátrányos helyzetű családok gyerekeit még nehezebb helyzetbe hozta. Az okoseszközök hiánya

miatt nem vagy csak nagy nehézségek árán tudtak bekapcsolódni az online oktatásba (*Távol*), ami tovább fokozta a körükben amúgy is magas lemorzsolódás veszélyét. Ebben a helyzetben kezdett el lányaival beszélgetni a gyermekszegénységről, és így állt össze a kötet anyaga. Érdekes megfigyelni, hogyan látják, érzékelik a gyerekek környezetükben a szegénységet. A gyerekek a felnőtt-társadalom többségénél jóval nyitottabbak, empatikusabbak, érzékenyebbek kényes és nehéz szociális témákra, például a hajléktalanságra: „*először megsajnáltam, és mondtam anyának, / adjuk neki a titkos lila dobozunkat, / én kibírom még egy kicsit bicikli nélkül.*” (*Kóc*)

Ebből is adódik, hogy Boldog Zoltán a svéd gyermekversek (*Ami a szívedet nyomja*) mintáját követve gyermeki nézőpontból közelíti meg a gyermekszegénység témáját. Ez az írói attitűd, látásmód pedig már közkedveltnek számít a kortárs magyar gyermeklírában. Említhetnénk itt példaként Takács Zsuzsa *Spirálfüzetét*, Kiss Ottó *Csillagszedő Máriaóját* és Tasi Katalin *Lányka, tükörbenjét*.

A versekben egy kislány elbeszélése alapján bontakozik ki egy szegénységben élő család sorsa sok humorral, szelíd iróniával, melegséggel. Boldog Zoltán tudatosan nem mélyszegénységben élő családot ábrázol, hanem a szegénység peremén élőket. Ők látásra nem számítanak szegénynek, hiszen van lakásuk, a szülők dolgoznak, nem jogosultak segélyekre, támogatásokra. Ugyanakkor őket fenyegeti leginkább a lecsúszás veszélye, mert nincsenek tartalékaik, egyik napról a másikra élnek: „*Nálunk gyakran eljön a hónap vége.*” (*Nyugidij*). Sajnos ehhez hasonlók teszik ki ma a magyar családok zömét, így sok gyereknek ismerősek lesznek majd ezek a témák és helyzetek.

A versekből kiderül, hogy a család és a környezet egyes tagjai különbözőképpen viszonyulnak ehhez a nehéz helyzethez. Az apa, megadva magát a sorsnak, a szerencsejátéktól várja a megoldást gondjaira: „*Utána a lottózóba visz. / Ott mondanom kell három számot, / hogy milliomosok legyünk*” (*Bezzeg*), illetve a már-már fanatikus spórolásban: „*Az üzletben mindig a legol-*

csóbbba vesszük. / Apa a számokat lesi, kedvenc szava a kilóár." (Kilóár) Míg az anya lesz az, aki képes a helyzetükön érdemben fordítani. Új munkahelyet talál magának, ahol többet keres (Családfőnök), férjét is ráveszi, ő is változtasson a helyzetén (Életrajz, Becukrozva). Ugyanakkor Móricz Hét krajcárjának hősnőjéhez hasonlóan képes mesebelivé varázsolni a kislánya számára a szegénységet: „Anya azt mesélte, régen ebben jártak a hercegnők, / Csak királynők lettek, és odaadták más / szépségeknek a ruhát.” (Gönc) Környezetükből is többen támogatják őket. A nagypapa (Spúr), a nyugdíjas szomszéd, Magdi néni (Nyugidíj) nyújtanak segítő kezet. De a kislány szempontjából a tanárnő, Ica néni szerepe a legfontosabb. Ő az, aki felfigyel matematikai, logikai tehetségére. Melléáll, mikor az osztály kirekeszti szegénysége miatt: „Ő csak egy okos lányt lát bennem, aki tudásával meghódítja majd a világot...” (Jós). Biztatja, tanulás révén kitörhet ebből az állapotból: „Minél okosabb vagyok, / annál több a barátom. / Addig tanulok, míg az egész világ / a barátom nem lesz.” (Barát) Így lesz a történet végére a kinevetett „hagymalányból” – „Eddig a konyhában tudtam házit írni, / de ott mindig zsír és hagymaszagú lett a füzetem [...] Peti gyakran csúfol miatta / az osztályban, hogy én / vagyok a hagymalány” – megbecsült „levendulalány”: „Anyunak meséltem, hogy csúfolnak, / ezért vett az asztalomra levendulát. / Ha Peti nem is vette észre, Sári / azóta úgy hív: levendulalány.” (Levendulalány) Ahogy a család helyzetének jobbra fordulásával a kislány két vágya is teljesül, megkapja a piros biciklit (Paripa), és hamarosan kistestvére születik (Ráadásul).

Pozitív üzenetet hordoz tehát Boldog Zoltán *Hagyma és levendulája*, arra tanít, bármennyire is kilátástalan a helyzetünk, nem szabad feladni. Kitartással, tudással, munkával, szolidaritással, egymás segítségével sikerülhet sorsunkat jobbra fordítani.

Végezetül nem szabad megfélemlíteni a könyv illusztrátorairól, akik Boldog Zoltán lányai mellett a kötet fontos szerzőtársai. Ők az Igazgyöngy Alapítvány Művészeti Iskola tanulói, a Berettyóújfalui térségből származó hátrányos helyzetű családok gyermekei. Nekik is erőt adhat ez a könyv, hogy nem kell beletörődni

a rossz helyzetbe, érdemes küzdeni az álmainkért. A verseskötethez szorosan kapcsolódik egyébként a szombathelyi Savaria University Press és az Igazgyöngy Alapítvány egy másik közös kiadványa, a *Gyöngyhalászok. Történetek, mesék, rajzok az Igazgyöngyből*. Ebben az alapítványt létrehozó L. Ritók Nóra szerkesztette könyvben a nemzetközileg is jegyzett gyermek-képzőművészeti műhely közel negyven diákjának sorsát követhetjük nyomon. Érdemes a két kötetet együtt olvasni, így talán nemcsak a gyerekek, de a felnőttek is érzékenyebbé válhatnak a gyermekszegénység iránt.

A megjelenésére és tartalmára nézve is értékes, szép kötetnek remélhetőleg hamarosan megszületik a folytatása, ahogy azt Boldog Zoltán a Librarius oldalán *Kit butítanak az óriásplakátok?* című cikkében ígérte. Mert – mint az itt közölt *Plakát* című verse is mutatja – a téma gyakorlatilag az utcán hever.

Izer Janka írásai

Jan Saudek — avagy a meztelenség dicsérete

Néhány héttel ezelőtt hallottam a hírt: egy floridai iskolában a szülők botrányt csaptak, amiért a diákoknak egyik órán bemutatták Michelangelo *Dávidját*, amely szerintük erkölcstelen, szeméremszértő. Megdöbbenett ez a prudéria és álszemérem, és eltűnődtem, hogyan és miért is ábrázolták az emberi testet az őskorban, az ókorban vagy a reneszánszban. Mikor jelentette a meztelenség a szexuális perverziók öntörvényű kiélését, és mikor az ember mint csoda értelmezését, e csodálat kifejeződését?

Hányféle festményen, rajzon, mozaikon megjelenő meztelen test szól himnuszként fajunkhoz, a „természet koronájához”? Hány és hány képet szemlélve érezzük, hogy lenyűgözi a művészt a formák, izmok, mozdulatok szépsége, tökéletessége?

A Dávid-szobor meztelensége nem üzenet nélküli, szépsége mellett az ártatlanság, Góliáttal szembeni erőkülönbség kifejeződése is.

Szerencsére ma is akadnak művészek, akik tabuk nélkül, ám őszinte csodálattal foglalkoznak a témával.

Például Jan Saudek, a kortárs cseh fotográfia nagymestere, akinek kiállítását idén májusban Budapesten is megtekinthették a Műcsarnokban.

Saudek az 1990-es években vált híressé az élőkép hagyományaira épülő képzeletbeli univerzumával. Portréinak, aktfotóinak jelenetei álmokat, vágynak sűrítenek időtlen, álomszerű, néha kísérteties víziókká. A nosztalgikus kellékekkel, valamint a fekete-fehér képek elsősorban szabadkézi színezésével a fotográfia hajnalát idézte meg. Egyszerre grafikus és fotóművész.

A kétszobás kiállítótér első termében olyan fényképeket láthatunk, melyek tökéletesen bemutatják Saudek szakmai képes-

ségét, esztétikai érzékenységét, munkásságának főbb állomásait és témáit, mint például az apaság, az utazás, a történelem, a szerelem. Itt mindenki számára befogadható, néhol talán szándékosan giccses képeket látunk. Ez a „közhelyesség” azonban nem a művésziatlenség jelölője, sokkal inkább egyfajta ironia Saudek részéről, hiszen saját maga is tisztában van e képek motívumainak általánosságával. Bizonyíték rá egy-egy olyan képcím, mint a *Giccs a gyereklapba*.

Kriszti (1988) For Children's Zone

PRINT (FROM COLOUR NEGATIVE) JULY 23, 1996

Ezeket a fotókat nézve az embernek az az érzése támad, mint mikor egy nagy tudású pszichológus női magazinok nyelvezetében ír, vagy ad át fontos információkat, hogy mindenkinek átmenjen az üzenet. Vagy amikor egy nagy, tanult és tehetséges író konyhafilozófusnak áll. De aki jó a szakmájában, annak mű-

vében a dilettantizmus álcája mögött is átsejlik a tartalom, az erő. Ne értse hát félre senki: e képek zsenialitásához, súlyához nem fér kétség, könnyű megérthetőségük nem hátrány, inkább előny, hiszen így több emberhez jutnak át azon üzenetek, melyek a második teremben már nyíltan és nyersen mutatkoznak meg a meztelenséget felhasználva: a törődés, a magány, a hiúság, a büszkeség, a megalkuvás, az elvágódás, a kétség, a hit, a belső erő. A *Kártya* című kép vagy a *Szláv lány az apjával* remekül ötvözik ezeket. Hogy hogyan képes a szépség széppé változtatni a környezetét is. Nézd meg a virágot, ami a sivatagban, elszáradt mezőn nyílik. Nem tűnik általa szebbnek a környezete, de ő maga is? A legszebb példa az *Absolut Šipek*, a lángot tartó lány fedetlen mellekkel, áttetsző, kékesfehér ruhában a foltos háttér előtt. Saudek elsősorban saját műtermének kopott falait használta háttérként fotóihoz, így emelve ki e kontrasztot s az abban rejlő esztétikumot, megvilágítva a ruhával eltakart test élettelen-ségének a meztelenséggel való szembenállását is. Legelsősorban pedig azt a komplex és izgalmas csodát, amit az emberi test önmagában képvisel.

Összeroppant elme – a *Minden másképp van* című előadásról

Amikor valaki, akit ismerünk, sőt, akár szeretünk, idegösszeomlást kap, vagy még rosszabb, öngyilkosságot követ el, általános reakció, hogy hirtelen, előzmények nélküli csapásként kezeljük az esetet. Valójában egy hosszú és rettenetes folyamat eredménye ez, amiről beszélnünk muszáj. A *Minden másképp van* című

színdarab témája éppen ez, ledönteni a tabut, és nyíltan beszélni arról, hogyan és miért jut el valaki addig a pontig.

Ahogy a színdarab csúcspontja, a „csigajelenet” is megfogalmazza: az összeomlást nem (csak) az adott sokkhatás váltja ki, sőt, olykor a sokkhatásra már nincs is szükség. Folyamatos lejtmenet, egyre mélyebbre és mélyebbre csavarodó spirál ez. Mint a csiga, amikor a veszély elől a házába húzódik, úgy húzódik be a személyiség a valóság elől a lélek mélyebb rétegeibe, míg aztán már eltéveszti a kijáratot, összekeveri a fentet a lenttel, és amikor végképp eluralkodik a kilátástalanság, akkor kitör, szétrobbantva maga körül minden stabilitást.

A Gyulay Eszter által rendezett színdarab egy túlpörgetett élet összeomlását és annak következményeit, környezetre való hatását mutatja meg. Különös, mennyire igyekszünk az első kisebb robbanás után azonnal elszigetelni az összeomlott embereket, sőt már előbb is kizárni azokat, akik éppen összeomlóban vannak (mint a hajléktalanokat). Talán önvédelmi mechanizmusként. Hiszen, aki próbált már helyére billenteni (függőség, túlterheltség, traumák miatt) széteső embert, megtapasztalhatta,

hogy nagyon sok esetben – főleg, ha a támogatás nem szakmai oldalról jön, hanem barátától, családtagtól – ezt csak azon az áron teheti meg, ha önmagát is feláldozza a gyógyulásért. És a siker még így sem teljesen biztos. Mert egyedülként támogatni, türelemmel elviselni, tolerálni egy olyan embert, aki elengedte, elvágta a társadalmi normák, az erkölcs, a felelősség, az közösségi lét elvárásainak kötelmeit, szinte lehetetlen, összeomlásba sodor.

A darab egy sikeres, végtelenül ígéretes férfi és egy érzékeny, odaadó lány kapcsolatán keresztül mutatja meg, mit jelent egy ekkora teher. Annak, aki elszenved, és annak, aki segíteni próbál. A társadalom pedig hidegen elfordul, nem érti meg, valamilyen elhárítandó üzemzavarnak tartja a jelenséget, ami valójában saját hibás működésének tünete. Gyulay Eszter darabjaiban mindig komplex, gazdag, mélyen értett és átélhető gondolati háló bontakozik ki. Olyan látószögek, értelmezések bukkannak fel, amelyek hetekre lekötik az embert elmélkednivalóval. Ugyanakkor az előadások, mint ez is, tele vannak humorral, életigenléssel, életvidámsággal; a mögöttük megbújó tragédiák pedig ezáltal válnak mélyebbé, érthetőbbé, befogadhatóbbá.

A rendezőnő szeret beszélni az elmondhatatlanról, próbálja megértetni az értelmezhetetlent. Bevilágítja a sötét sarkokat, hogy lássunk mindent, a dolgok mögött lévő titkot.

Olyan témákat feszeget, amelyek megbolygatják a lelki egyensúlyt, a szó legpozitívabb értelmében. Mi a normalitás? – veti fel itt is. Az előadást nézve megérthetővé válik a tévképzetekbe való belerögzültség, a képzelt világba vetett hit. És felmerül a kérdés, egyáltalán mi a valóság. Tényleg az, amit mi normalitásnak hiszünk? Mitől vagyunk olyan biztosak? Ki mondja meg, mi az igaz, és mi nem? Kinek hiszünk el valamit, kinek nem? Miért pont neki, és miért nem másnak? Hol vannak a határok? Egyáltalán: nem azoknak van-e inkább igazuk, akik elvágják köteleiket, lerántják magukról az „egészség és illendőség” maszkját?

Ezekhez a kérdésekhez jól kapcsolódik a díszlet is. A növényzettel átszőtt bútorok miatt összemosódik a természet az ember építette dolgokkal, a kint és a bent, jelképezve, mennyire

különválaszthatatlan a külvilág s annak értelmezése. Szimbolizálja azt is, hogy amikor elvész a belső kontroll, amikor már nem tud befolyásolni minket a külvilág, és csak a belsők irányít, akkor ősi, ösztönös motivációkhoz kerülünk közel. De milyen módon, milyen áron? A különböző helyszíneket ugyanaz a berendezés adja, ám a mindent átfonó indák mindig mást jelentenek. Néhol valamelyik szereplő lelkivilágát jelenítik meg, máskor a szerelmes nő növényyszeretetének egyszerű eszközei. De bármi is legyen aktuális szerepük, mindig tökéletesen idomulnak a jelenetnek.

Ugyanilyen komplex jelentésmezője van a zenének is. A citerán és kalimbán eljátszott dallam általában ugyanaz. Amikor megváltozik, törést jelez. Ha állandó, az hol a lélek nyugodt, ingerek nélküli békéjét szimbolizálja, hol a határt az örület és a józanság között, hol a két szerelmes összekapcsolódását, hol egyszerű pótcselekvést a betegszoba magányában. A színdarabon uralkodó félhomály időnként kifényesedő pillanatai pedig tökéletes aláfestései a megjelenített hangulatoknak.

A darabot nézve leginkább talán az szúr szíven, hogy rádöbent, mennyire végtelenül egyedül van az, aki szembekerül az általánosan elfogadott valósággal. Mennyire próbál társakat találni, rájuk erőltetni hitét, tovább szaggatva a kapcsolatait. A sikertelenség miatt egyre inkább elszigetelődik. Ez pedig tovább torzítja a világról alkotott képet, hiszen már megvitatni sincs kívül a kialakult valóságképet. Összetörik a tükör, amiben szembe-sülhetünk önmagunkkal.

Éppen ezért kell, hogy valaki végre beszéljen ezekről a témákról a ma színpadának nyelvén is. A rendező irányítása alatt Marton Róbert és Soltész Bözse méltóképpen tesznek eleget remek alakításukkal a feladatnak. A színésznő elsősorban haja, időnként ruhája változtatásával jelzi, mikor párja, mikor intézeti ápolónője a főszereplőnek, a két karakter azonban teljesen más, egyikük kívülállóként, másikuk szerelmesként támogatja a beteget. Utóbbi segítsége hatékonyabb, ám áldozata is jóval nagyobb, kiegészésének folyamata húsba mar.

A darab dramaturgiája külön figyelmet érdemel. Habár már az elején információt kapunk az összeomlásról, annak előzményei és következményei csak később derülnek ki. Az idősíkok egymásbafonódása, cserélődése tökéletesen jeleníti meg a lelki káoszt, miközben a szerelmes nő küzdelmét lineáris folyamatként követhetjük nyomon.

Az előadás nem ad feloldozást, hiszen, bár a férfi csaknem teljesen meggyógyul, felesége elindul lefelé ugyanazon a lejtőn, amin ő felfele mászik. Középen találkoznak ugyan, de nem tudhatjuk, hogyan tovább. Kérdések maradnak bennünk, megéri-e, mikor éri meg, kinek éri meg segíteni? Ki az, aki képes megfizetni ezt az árat? Te megfizetnéd azért, aki igazán fontos neked?

Aki találkozott már a témával, annak kihagyhatatlan az előadás.

Minden másképp van

B32 Galéria és Kultúrtér

Kulcsár Teodóra és Oravetz Dániel: *Nem vagyok bolond, csak szkizofrén* című műve alapján.

Játsszák:

Marton Róbert, Soltész Bözse.

Színpadra alkalmazta és rendezte: Gyulay Eszter.

Csontos Márta

Szenvedéstörténet újraértelmezve

Gondolatok Németh Péter Mikola
verskötetéhez

*Legyen meg a Te akaratod
a kilakoltatott lélekben...*

(NPM: *Parancsolat*)

Kellő áhítattal, valami személyes titkot feltáró várakozással vettem kezembe Németh Péter Mikola *Mysterium carnale / Misterium ciala – Hommage à Pilinszky* című verskötetének harmadik, magyar–lengyel nyelvű kiadását, s már az első oldalak után éreztem, feltáruul előttem a teremtés misztériuma, melyet a szerző egy elképzelhető és hihető világba helyez, ahol a vallásos odaadás, a transzcendens és személyes Isten hozzátartozik a kulturális környezethez.

A kötet Pilinszky János születésének 100. és halálának 40. évfordulója alkalmából született. A szerző – aki egy személyben költő, performer és színész-rendező – sajátosan eredeti formai és szerkesztési megoldásokat választott könyve megvalósításához, a szöveget vizuális élményekkel tette még teljesebbé Krisztus szenvedéstörténetének felelevenítéséhez. Írásaival Pilinszky újraértelmezésére vállalkozott oly módon, hogy saját szenvedéstörténetét, trauma tapasztalatait is beledolgozta verseibe.

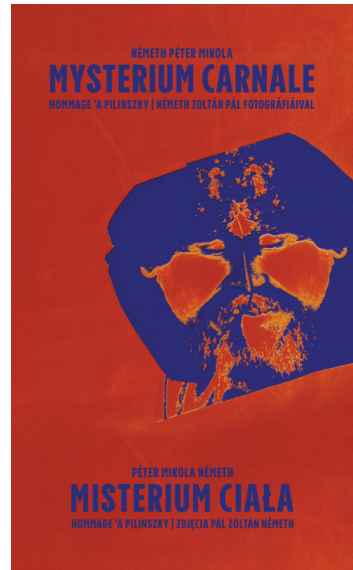
A *Passió* eseményeinek drámai feldolgozását a szerző testvére, Németh Zoltán Pál és Csorba Simon fotógrafikái teszik teljessé, az olvasót további élményekkel gazdagítva.

Pilinszky költészete a keresztény értékrend lenyomata, s ezen a nyomvonalon halad Mikola is, hogy megismerje a megismer-

hetetlent, megértsen örökérvényű igazságokat, kaput nyithasson elmékedéseivel Isten országa felé, ahol örökös béke uralkodik a cselekvő szeretet folyamatában. Valójában, ahogy Northrop Fry is megfogalmazza *Az Ige hatalma* című munkájában, a képzelet számára a világ egy köztes tér, ami a fenti és a lenti között foglal helyet, s ebben a versvilágban, mely egyfajta ideológia illusztrációja is, a felemelkedés képei kerülnek túlsúlyba. S az éteri magasságban – ahogy a *Requiem aeternam* elénk tárja, ott ülnek – *Felhőtlen égen / harangszó ringásban/ csurom fehéren / a béke galambjai.*

A *Mysterium carnalét* / a Testté vált hittitkot olvasva mintha az *Elmélyülés Könyvének* parafrázisát tartanánk a kezünkben, ahol az alkotói képzelet egy hihető világot tár elénk a szent és profán kettősségében, amely a fantázia, az álom és valóság konglomerátumában főként a felemelkedés képeit ragyogtatja fel. Mindez elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy már az első pillanattól érezzük a *Megfeszített karok ölelését.*

Már az indító sorok is sejtetik a végső igazságot, a *Passióban* Jézus úgy van jelen, hogy szenvedésének tragikumát csillapítja a végtelen szeretet és az önzetlen önfeláldozás. Másrészről csak akkor érthetjük meg Jézus szenvedését, ha belátjuk, hogy az Isten-embernek a legszörnyűbb magárahagyatottságát is át kellett élnie akkor, amikor az Atya akarata szerint cselekedett. Így vagyunk képesek arra, hogy saját szenvedésünket Krisztussal egyeítsük, hogy megkíséreljük befogadni a megváltás misztériumát, ahogy a szerző megfogalmazza a *XX. századi álmmaradék* záró soraiban: *Pogány hitemből testálok rátok / fekete szárnyakon fehér gondolatot / Szeretni indultam, / azóta úton vagyok...*

Mikola Isten-képében világossá válik, hogy az Úr szolgálata határozza meg valamennyi isteni parancsolat értelmét, kiemeli Isten emberrel kötött szövetségét. A költő elmélkedései Márai Sándor egyik gondolatát idézik fel bennem, miszerint alázatosan lehet „csak” szeretni, és hittel. Az életnek csak úgy van értelme, ha valódi hit van abban. A bűnössé vált ember megigazulása azonban szinte lehetetlen, képtelenek vagyunk arra, hogy pusztán moralitásból jók legyünk, a megváltást az üdvözítő Isten kegyelmétől várjuk. A kegyelemből fakadt szabadságként, ahogy Pál apostol fogalmaz: *elnyerjük Isten gyermekeinek szabadságát.*

A szorongó, bizonytalanságok csapdájában vergődő alkotó, mintegy számvetésként, önreflexióként a maga kételyeit is megfogalmazza a *Tamás* figyelmeztető soraiban:

Már nem igazak ezek a szavak:

– Bűn és bűnhődés –

TE

a kereszthez háttal simuló alak

az ötödik stigmát szíved alatt

hitetlenségemmel én ejtém!?

Isten jelenléte az irodalomban központi kérdés mind a mai napig. Ady Endre egy 1910-ben megjelent írásában a vívódó ember istenképét vetíti elénk, hangsúlyozva, hogy hitetlenül is hisz Istenben. Pilinszky az elfogadás hangján így szól: *Költő vagyok és katolikus.* Mikola versszövetében egy megálmodott, új világ jelenik meg, ahol *Isten ujjával / űzi el Belzebubot / ha vers születik.*

Személyes és kollektív traumákkal telített világunkban a transzcendens élményekről akkor tud valaki igazán beszélni, ha megtapasztalt egyfajta lelki-spirituális emelkedettséget ebben a transzcendentális „kalandtúrában”, ahol az *Elnehezült szív, / Mégis emelkedni kezd. – „Íme az ember!”*

Németh Péter Mikola, Pilinszky János nyomvonalán haladva saját szenvedéstörténetén keresztül az általa átélt igazságokat közvetíti, miközben mindvégig tisztában van azzal, amit Simone

Weil is hangsúlyoz: a tökéletes istenkép Jézus alakjában rajzolódik meg. A kötet sajátos verbális-vizuális ötvözetében lehetőség nyílik arra, hogy az olvasói recepcióban felerősödjön bennünk az elveszett mítoszok közös emlékezete. És érdekes elolvasni, hogyan hangzik Mikola olvasatában a legismertebb ima, a Mi-
atyánk: *...jöjjön el végre jóságodnak ígérete... és bocsásd meg a mi félelmeinket... és ne vezess minket a Semmiibe... de szabadíts át a mindenségbe!*

Létérzésünk szinte minden pillanatában ott marad bennünk a magánnyal kitöltött ürességtől való félelem. Pilinszky János *Örökkön-örökké* című versének vallomásos sorai láthatatlanul is kísérik bennünket a *Mysterium carnale / Testté vált hittitok* olvasásakor egy ambivalens istenkép megrajzolásával. *Halálom után majd örök öleden / fölpanaszolom akkor, mit tettél velem...*

A reményből életünk során sokszor félelem születik, emiatt folytonos biztonságra törekszünk, de a biztonság megszerzése legtöbbször nem a szeretet útján történik, hanem az 'én' totális érvényesülésére épít. Pedig, ahogy Joseph Ratzinger fogalmaz *Krisztusra tekintve* című könyvében, *egyetlen dolog jelent igazán veszélyt az ember számára – ha elveszíti őt*. Németh Péter Mikola kötetében a transzcendens, megközelíthetetlen Isten és a személyes Isten az ember számára elérhető vagy elérhetetlen Isten kettőségében jelenik meg, a kiismerhetetlen megközelítésének, megértésének és befogadásának örök problémáját dolgozza fel. Ez a kettőség Martin Buber olvasatában teszi lehetővé, hogy Isten személlyé válásával Isten és ember között egyenrangú viszonyt teremtsen meg.

A transzcendens és személyes Isten kettőségének ambivalenciája jelenik meg Mikola *Fiesta* című reflexiójában: *HÉTKÖHZNAPIAINK keresztet ácsolnak / aztán körbetáncoljuk / szenvedélyes vad izzásban / a vakok fehér botjaikat összetörve építenek máglyát! – együtt várjuk, hogy kivilágosodjék.*

A misztikus ihletettségu Pilinszky vívódásai nyomán indul Németh Péter Mikola is a maga útján, a megváltatlanul is megváltott örömevel, akinek folyamatosan fülébe csenghetnek Jézus

következő szavai: *Ha magam teszek bizonytságot, az én bizonytságtételem igaz; mert tudom, honnan jöttem és hová megyek; ti pedig nem tudjátok, honnan jövök és hová megyek.* (Jn 8.14)

Mikola írásművészetével kapcsolatban az avantgárdot is említi, ami igaz lehet, ha egyfajta formabontással társítják, nagyobb fokú művészi szabadsággal a műalkotás felépítésében, mely megfelel Paul Klee azon megállapításának is, hogy nem a láthatót ábrázolja, hanem láthatóvá tesz. Jelen esetben, a *Mysticum carnale* kötetében, egy elképzelhető és hihető világ titkainak feltárásával.

Németh Péter Mikola kötete tartalmában és szerkesztésében, a vizuális képi anyag segítségével különleges élményt kínál azoknak az olvasóknak, akik vonzódnak a keresztény jelképek és a keresztény misztika titkaival gazdagított világgép megismeréséhez. Mindezt a szerző olyannyira egyedien műveli, hogy nevezhetjük ideológiáját *mikolanizmus*nak is. Mindazoknak jó szívvel ajánlom a kötetet, akik megkísérlik megtalálni és értelmezni helyüket a teremtett világban; azoknak az igényes gondolkodóknak, akik tisztában vannak azzal, hogy bármennyire is deszakralizálja az ember a világot, mégsem képes teljességgel elszakadni a valóságos alapoktól, tapasztalásoktól, ahogy Mircea Eliade fogalmaz: mindenki magában hordozza a vallási egység-tudat értékeit.

Deák-Sárosi László

Egy bárdstrófa jellegzetességei

A korai ír hangsúlyos verselés tanulságai a magyar verstan szempontjából

Az ír nyelv, pontosabban annak közvetlen őse az óír, az ógörög és a latin után Európa legrégebbi írott nyelve, ha az etruszk töredékeket és a korai rováslelkeket nem számítjuk. Nyelvemlékei már az 5. századtól, irodalmi szövegei pedig a 6. század második felétől kezdve maradtak fenn eredetiben vagy másolatban. Nem csupán prózai szövegek, hanem versek, sőt verstani leírások is! Az íreknek fejlett írásbeli kultúrájuk volt, hangsúlyos verselésük gazdag eszköztárból merít. Mindez már önmagában megér egy kis visszatekintést, azonban az ír és a magyar nyelv hangzásbeli, részben tipológiai hasonlósága miatt e vizsgálódás további tapasztalatokkal gazdagíthatja a leíró és az alkalmazott magyar verstant. Ilyen hasonlóságok például: szó eleji hangsúly, a szavakban változatosan, kötetlenül elhelyezkedő rövid és hosszú szótagok, a hosszú magánhangzók jelenléte hangsúlytalan szótagokban is, továbbá a hosszú mássalhangzók megléte. A tipológiai hasonlóság: az ír nyelv részben ragozó, toldalékoló, akárcsak a magyar.

Történeti háttér

Az írek a keletről érkezett kelták egyik jelentős nyelvi és etnikai csoportja, ők a Krisztus előtti I. évezred második felétől kezdve élnek az ír szigeten, egyes történészek szerint még ennél is korábban érkeztek. Az ír sziget területén több, egymással ri-

valizáló királyság létezett majdnem a késő középkorig, és ezek mindegyike művelt arisztokráciával, fejlett ír nyelvű írásbeliséggel büszkélkedhetett. Fennmaradtak például teljes törvénykönyvek, uralkodók és dinasztiák dicsőségét hirdető, terjedelmes költemények. A kereszténység 5. századi felvételét követően tehát nem szorult háttérbe az anyanyelvi műveltségük a latin nyelvű előnyére. Ennek néhány fő oka: erőszakmentesen és ír nyelven történt a térítés, nem külföldi nyomás hatására; az Ír-sziget, ókori nevén Hibernia soha nem volt a Római Birodalom része, tehát a latinnak a kereszténységen kívül nem volt más hagyománya. Ez a saját gyökerű kultúra addig virágzott, amíg a 12. századi egyházreform teljesen át nem alakította az addig az ír gyökerű tudás és irodalom fellegvéraiként működő kolostorokat; amelyet csak tetézett a normann hódítók érkezése 1169-ben, akiket az egyik tartományi királyság hívott segítségül. Az ír nyelvű irodalom és kultúra még mintegy 450 évig élt és virágzott az udvari költők, a bárdok verseiben. Ennek a korszaknak az 1601-es kinsale-i csata vetett véget, amelyben az ír (gael) arisztokrácia döntő vereséget szenvedett az angoloktól, és 1607-ben jelentős részük el is hagyta az országot az értelmiség egy részének kíséretében; azaz a saját kultúrájuk mecénatúráját korábban biztosító ír nemesség elpusztult vagy külföldre menekült. Ez olyan vérvesztést okozott, amelyet az ír kultúra és nyelv a mai napig sem hevert ki. A 19. század első felére az ír már csak a szegényebb rétegek nyelve volt, és az írek az angolok gyarmati fennhatósága alatt éltek 1922-ig, az Ír Szabadállam megalakulásáig. Ma, a 21. század elején az ötmillió sziget lakosságnak már csupán egy százaléka használja mindennapi rendszerességgel az ír nyelvet (Foster, 1991).

A 6. és a 17. század között a költészetnek nagy presztízse volt. Nemcsak a versek formakultúráját szabályozták, de azt is, hogy a különböző rangú költők milyen versformákban alkothattak. Az Arany János költeményéből ismert (walesi) bárd csak egyike volt a különböző rangú költőknek, akik előadhattak (zenei kísérettel) költeményeket, és bizonyos formákban maguk is verselhettek. (A walesiek is kelták, az írek közeli rokonai.) A 12. századig az

ír költők közt a legmagasabb rangúak a *filik* voltak, akik sokszor propagandisztikus műveikkel a világi, illetve az egyházi hatalmat szolgálták; például ők voltak hivatottak megírni a dinasztia történetét. Több ilyen *filinek* csak ilyen megrendelt, dinasztikus költeményei maradtak fenn, viszont azok gyakran korabeli kéziratokban, hűen megőrizve az akkori nyelv és a gazdag eszköztárral rendelkező verselés állapotát. Az eredeti és másolt kéziratokból nem csupán a verselés szabályait ismerhetjük meg, hanem azok segítségével rekonstruálni lehet a pontatlanul másolt és a részben hiányos szövegeket (Pődör, 1999).

A verskultúra társadalmi elfogadottságáról és presztízséről a következő, írott törvénykönyvekben is részletesen szabályozott jogi eljárás is sokat elárul: ha egy adóst az egyébként hatékony bíróságok segítségével sem lehetett a tartozás kiegyenlítésére rávenni, akkor a sértett gúnyverset írathatott róla. Ez mint végső megoldás jöhetett szóba, tehát a gúnyvers volt a legfelsőbb bíróság intézménye (Kelly, 1988, 137–139)!

Nemcsak a filiktől maradtak fenn azonban korai versek. Az írek az 5. században, tehát európai viszonylatban korán vették fel a kereszténységet, ezért sok ír szerzetes rajzolt szét az öreg kontinensen. Latin nyelvű kódexek lapjain, főleg bibliai szövegek mellett a margón ott találni az eleven, esztétikailag remek kis lírai verseket, amelyeket e szerzetesek saját kedvtelésükre írhattak.

A korai (ó- és közép-) ír nyelv legfontosabb jellegzetességei

Az ír nyelv az indoeurópai nyelvcsaládba tartozik; távolabbi rokonai egyes indiai nyelvek: a szanszkrit és a mai hindi, a szláv és a germán nyelvek meg az albán; a közelebbieket pedig a többi kelta nyelv: a skót gael, a walesi, a breton és a már kihalt gall. Hangkészlete rövid és hosszú mássalhangzókból áll; nincs mindegyik mássalhangzónak hosszú párja. Egyes rövid-hosszú párok fonémaértékűek, tehát jelentés-megkülönböztető szerepük van. Fontos sajátosság még, hogy az összes mássalhangzó létezik palata-

lizált, illetve nem palatalizált változatban is, és ezek mindegyike fonémaértékű. Például: modern ír „cat” /kat/ – ’kát’, ’macska’, és „cait” – ’káty’, ’macskák’ (a palatalizált mássalhangzót az ír szótarakat követve egy aposztróffal jelölöm); vagy „leabhar” – ’ljáur’, ’könyv’, és „leabhair” – ’ljáir’, ’könyvnek a ...’ (egyes szám birtokos eset). Igen fontos sajátossága még e nyelvnek, hogy különböző fajtájú szó eleji hangváltozásokkal fejez ki számos grammatikai viszonyt. Ezek közül a két legfontosabb az úgynevezett aspiráció és a nazalizáció (vagy eklipszis). A szó eleji hangváltozások viszont nem számítanak az alliteráció szempontjából, tehát az eredeti szótő első hangját kell figyelembe venni. Így például a később elemzett versekben teljesen szabályos az alliteráció a *clíara* /k/ és a *chéin* /x/ szavak között, hiszen a szó eleji /x/ csak a /k/ aspirált változata; és teljesen szabályos alliterációt találunk még a *buide* /b/ és a *mBérta* /m/ szavak között, hiszen itt a szó eleji /m/ a /b/ nazalizált alakja.

A szótagokat meg lehet különböztetni hosszúságuk szerint, akárcsak a magyarban, hasonló prozódiai elvek alapján. Mind a rövid, mind a hosszú szótagok a szavakban bárhol előfordulhatnak, tehát a szó elején, közepén és a végén is. Ezek szerint a korai ír nyelv alkalmas lehetett (volna) az időmértékes verselésre, eddig azonban még nem sikerült találni vagy kimutatni időmértékes formákat a fennmaradt szövegekben. Ennek talán az lehet az oka, hogy az íreknek volt saját kiforrott szabályrendszerű hangsúlyos verselésük, és mire elérte volna őket a klasszikus ókort felfedező reneszánsz, addigra az angolok gyarmatává váltak gazdaságilag és kulturális értelemben is. Az angol nyelv pedig nem a legideálisabb az időmértékes verselésre, ők nem közvetíthették az íreknek Homérosz és Horatius formavilágát. A modern ír költészetben (1600 után) viszont ki tudtak mutatni időmértékes eredetű, de hangsúlyváltó verslábakat az úgynevezett dalköltészetben, ami a populáris regiszterbe tartozik (Blankenhorn, 2003).

A hangsúly az írben a szó első szótagjára esik. Ez alól csak néhány kivétel van, de azok külön figyelmet érdemelnek: né-

hány összetett határozószó, amelyeknek első tagja eredetileg előljárószó volt (ansin, 'ott'), illetve az úgynevezett összetett igék deuterotonikus (azaz másodhangsúlyos) alakjai (do-beir, 'ő ad'). Hangsúlytalanok az egyszótagú szavak közül a határozott névelő (határozatlan nem létezik), a birtokos névmások, az előljárószók, a kötőszók, a kopula különböző alakjai, valamint az igéket megelőző (kérdő, tagadó és tagadó-kérdő) partikulák, ezek jellemzően grammatikai viszonyjelentést hordoznak, nincs önálló jelentésük. Az egyszótagú névszók hangsúlyosak. Az ír tipológiai szempontból részben flektáló, részben pedig izoláló nyelv, zömében rövid, egy-két szótagos szavak alkotják a szöveget, és a grammatikai viszonyokat részben különálló szavakkal, prepozíciókkal fejezik ki. A 'feketerigó' fogalmát például az egy szótagból álló *lon* (vagy a két szótagból álló *lon dub*) jelöli, ezért erős a stílusértéke, gyakran használt szó. Mindebből logikusan következik a verselésük alapkaraktere: a rövid, tömör, hangsúlytalan és hangsúlyos szavak változatos hangsúlyelosztást tesznek lehetővé a szövegben (verssorban). A hangsúly az értelmileg fontos szavak első szótagján van, ez ad biztos fogódzót a hangsúly azonosítását illetően. Azonban a szónál nagyobb egységek, például a szintagmák és álszintagmák szintjén nem domináns az ereszkedő lejtés, épp ellenkezőleg, a prepozíciós szerkezetekből adódóan a lejtés gyakran emelkedő. Ezek a tényezők együtt nagyon változatos hangsúlyeloszlást tesznek lehetővé a versekben. Változó vagy állandó szótagszámok mellett is biztosított a ritmikai dinamizmus. A monotonia megtöréséhez nem szükségesek az ír nyelv természetével ellenkező hangsúlyáthelyezések (mereven kimért ütemezés vagy egyáltalán az ütemezés) és a zavaró kivételek; az értelmi hangsúlyozás egybeesik a ritmikai hangsúlyozással, és egyben változatos. Lásd részletesebben a versek elemzésénél.

A mondat szintjén az ír nyelv jellegzetesen ereszkedő lejtésű, tehát a legfontosabb információk általában a mondat elejére kerülnek, akárcsak a legtöbb európai nyelvben, beleértve az írrel nem rokon magyart is. Az ír nyelv szórendje azonban kötöttebb,

mint a magyaré. Lényeges különbség még a többi európai nyelvhez képest, hogy a mondat elején jellemzően az ige áll (tehát alapesetben az ige a kiemelt mondatrészt); a domináns szórend: ige, alany, tárgy (V-S-O). A versekben azonban ez az alapszórend esetenként megváltozik, és mondatok szintjén a verssor egészének az íve lehet ereszkedő és emelkedő. A lejtés változatosságának és kiegyenlítetttségének egyik bizonyítéka, hogy egyaránt gyakori a végrím és az alliteráció. Az erős végrím tartalmilag is kiemel, tehát az emelkedő lejtést segíti. Az alliteráció viszont mint szókezdő kiemelt elem az ereszkedő lejtést erősíti.

A korai ír és a magyar nyelv, illetve verses ritmika ilyen általános összevetése már két lényeges tanulsággal szolgál. Az egyik, hogy ráirányítja a figyelmünket a magyar nyelv és verselés változására. A magyar nyelvben megjelent néhány hangsúlytalan elem (a határozott névelő, a kötőszók, egyes névmások, mint a vonatkozó névmás, illetve egy-két ritka, sajátos elem: a „mint” elöljárószó!), és így lehetséges az emelkedő lejtésű grammatikai szerkezet, ezek azonban nem elég sokfélék ahhoz, hogy erre igazán új nyelvi és verses ritmika épüljön. A névelő inkább csak megzavarja a magyar nyelv makacsul minden szinten ereszkedő lejtését. Magyar nyelven nem a legtermészetesebb a korai íréhoz hasonló hangsúlyos (szótagszámtartó és szótagszámváltó) verselés, viszont lehetséges, így a műköltészetben is teret nyerhetne. A magyar hangsúlyos verselés a hangsúlytalan elemek megjelenése és a szóképzlet képzéssel való jelentős bővülése előtt volt igazán eleven és változatos: a tagoló vers változó szótagszámaival és változó pozíciójú cezúráival volt dinamikus. A kötött szótagszámú, ütemező magyar hangsúlyos versek monoton ritmikájúak lehetnek, mert a szavak és a szókapcsolatok egyaránt ereszkedő lejtésűek. Kivételek természetesen vannak, már történetileg is. Arany János ilyen hangsúlyosan emelkedő verstípust figyelt meg *A magyar nemzeti vers-idomról* című tanulmányában, csak nem választotta el tipológiailag a magyaros hangsúlyos verselésen belül. „*A folyamba / tekintettünk // És alattunk / és felettünk // És bennünk is / a menny volt, //*

Szivünkben szent / tűz lángolt.” (Kisfaludy Sándor; idézi: Arany János, 1884, 286.) A hangsúlyokat dőlt betűkkel jelölte Arany. Ez külön verstípus: hangsúlyos, nem ütemező, nem rögzített pozíciójú hangsúlyokkal és főhangsúllyal. Az emelkedő lejtése azonban nem tud kibontakozni a kevés hangsúlytalan elem, illetve szószerkezet segítségével. A magyarban, ahogy az írben sem, nincs hangsúlyosan emelkedő és kupolás szó, csak szó-szerkezet.

A másik fontos tanulság tehát a magyar verstipológia terén fogalmazható meg. Nem minden hangsúlyos vers ütemező; a korai ír tipikusan sem az. Lehetnek átfedések is, de a korai ír vers általában „csak” szótagoló: szótagszámtartó vagy szótagszámváltó. A tagolás az értelmi hangsúlyok segítségével történik, és mivel a szintagmák szintjén nem mindig ereszkedő a lejtés, nem általánosan jellemző az ütemezés, ami pedig valami kezdő hangsúlyhoz köthető – az „ütem egy” a zenében is (fő)hangsúly. Mindezek függvényében a magyar hangsúlyos verselés általam javasolt tipológiája a következő: 1. **szótagoló verselés** (szótagszámváltó, illetve szótagszámtartó, ereszkedő és emelkedő szólamokkal: szintagmákkal, álszintagmákkal) – ez jellegzetesen ír, de a magyarban is előfordul; 2. **tagoló verselés** (változó szótagszámmal és egyben folyton változó pozíciójú cezúrákkal, csak ereszkedő szólamokkal: szintagmákkal, álszintagmákkal) – ez jellegzetesen régi magyar; 3. **ütemező verselés** (állandó és váltakozó szótagszámmal, de mindkettő rögzített pozíciójú cezúrával, csak ereszkedő szólamokkal: szintagmákkal, álszintagmákkal) – jellegzetesen magyar.

A korai ír hangsúlyos típusú verselés

Mielőtt félreértésre adhatnék okot, röviden érvelni szeretnék amellet, hogy szerintem a korai ír verselés miért hangsúlyos típusú. Azt lehetne mondani rá, hogy szótagszámláló, ami részben igaz, de nem világít rá a lényegre, ugyanis vannak szótagszám-

tartó és szótagszámváltó altípusok, és a szótagszámláló névből az állandó szótagszámúakra gondolunk. A régi típusú korai ír verselés rímtelen, és lehet szótagszámváltó vagy szótagszámtartó, mindkettő kötött számú hangsúllyal (azaz hangsúlyszámláló). A sorban vagy a félsorban meghatározott, de soronként akár különböző számú hangsúlyos szótagnak és így szónak kell lennie, amelyek sorbeli pozíciója azonban nem rögzített; tehát a sor meg a félsor kezdődhet hangsúlyos és hangsúlytalan szótaggal/szóval egyaránt. Ebben a típusban gyakori a betűrím, ami szintén a hangsúlyos tagolást erősíti.

Az újabb típusú korai ír verselés már állandó szótagszámú és rímelő. Erre ugyanaz érvényes, mint a régi típusúra, hogy a soron belül bizonyos számú hangsúlyos szó és szótag fordulhat elő, a változó lejtésű szólamokból adódóan bárhol. Itt azonban nem rögzített a hangsúlyok száma, mert azoknak a soron belüli mennyiségét amúgy is behatárolja a kötött szótagszám. A ritmikai lüktetést, ami fontos minden vers esetén, itt is a hangsúlyos szavak, szótagok biztosítják, és ez még akkor is lényegi elem, ha a hangsúlyok száma, pozíciója nincs meghatározva. A kötött (vagy a régi típusúban bizonyos határok közé szorított) szótagszám adja azt a keretet, amelyen belül változatos lüktetés alakítható ki. Az újabb típusú korai ír versekben is gyakori a betűrím. A hangsúlyozást a végrímek és belső rímek is erősítik, hiszen a rím��avak kiemelték hangsúly és értelem szempontjából is. Fokozottan kiemelték, hiszen a rím��avak kezdetének (a hangsúllynak) is meg kell felelniük egymásnak. A rím az első hangsúlyos magánhangzóval kezdődik, az azt megelőző szókezdő mássalhangzóknak különbözniük kell, és csak azonos szótagszámú szavak rímélhetnek egymással. Tehát az összecsengések is hangsúlyokon kezdődnek. Van olyan eset, hogy a válaszoló rím egy vagy két szótaggal hosszabb, de ez külön szabály és versforma (*debibe*), erről külön lesz szó példákon bemutatva. A lényege az, vagyis az adja ennek a rímformának az érdekességét, hogy hangsúlytalan szótag felel a hangsúlyosra.

A korai ír rímelő verselés főbb szabályai¹

A legrégebbi ír versek a 6. századtól maradtak fenn. Ezek szerzőit általában nem ismerjük, de többnyire a kolostorokban másoló szerzetesek közül kerültek ki, akik a kódexek margóira másolták rövid, lírai költeményeiket. A formáik igen változatosak, ritmikájuk egyenesen következik az ír nyelvnek a fentiekben leírt jellegzetességeiből. Előfordul bennük végrím a sorok és a cezúrák végén; jellemző az alliteráció, és szótagszámuk lehetett kötött, illetve bizonyos határok között ingadozó.

Ezzel párhuzamosan alkottak a filik is (kb. a 12. századig). Ebből a periódusból főleg a dinasztikák történetét dokumentáló versek maradtak fenn. Ezek a művek esztétikailag nem annyira jelentősek, verstani szempontból viszont értékesek. Rögzített a szótagszámuk és a cezúra helye (ahol van), egyes formákban előírás a betűrím. A rímelés bonyolult, szabályozott és változatos. A sorvégi rím már a következő sor belsejében (!) találkozhat válszó párával – ez egyes formákban kötelező is (ír néven: *aicill*). Létezik még a belső rím, ami abban áll, hogy két egymás követő sor belsejében található szó rímel egymással.

A legtanulságosabb a rímelő szavak viszonyainak részletes kidolgozottsága. Megkülönböztetnek rímet és asszonáncot, de ezek a fogalmak mást jelentenek, mint a magyarban. A tiszta rím esetén ugyan meg kell egyezniük a magánhangzóknak, ám a mássalhangzóknak magyar szempontból nézve csak asszonánci rokonságban kell állniuk. Viszont a mássalhangzó-megfeleltetések köre erősen szabályozott. Pontosán meghatározott, mi csenghet össze mivel. A középkorban a fonetikai jegyeik alapján az ír tudósok hat csoportra osztották a mássalhangzókat: zöngés zárhangok (b, d, g), zöngétlen zárhangok (p, t, k), zöngétlen réshangok (pl. f, x), zöngés réshangok és likvidák (pl. v és nazalizált v, l, n, r), hosszú, zöngés folyékony mássalhangzók (m, ll, nn, rr),

¹ Ez a fejezet Gerard Murphy *Early Irish Metrics* (Dublin, 1961) című könyve alapján íródott, a teljes kismonográfia szövegét használja, így nem jelölök oldalszámokat.

és az s. Természetesen ezek közül mindegyiknek van palatalizált, illetve nem palatalizált változata is, és palatalizált mássalhangzó tiszta rímet csak egy másik, a saját csoportjába tartozó palatalizált mássalhangzóval alkothat; illetve egy nem palatalizált mássalhangzó csak egy másik, a saját csoportjába tartozó nem palatalizált mássalhangzóval alkothat. A másik lényeges meghatározó tényező a rímelő szavak szótagszáma. Először is, a rím az első hangsúlyos magánhangzóval kezdődik. Továbbá nem akárhány szótagszámú szó rímelhet akárhány szótagszámúval. Fontos, hogy önálló értelmi egységekként kezelik a rímelő szavakat. A rímelő szavakat a magyarban elvileg elkülöníti az ütemezés, de sosem számoltak komolyan azzal, mi következhet mi után (mi lehet hívó-, és mi válaszó-rím). Az írek figyeltek a rímelő szavak értelmi és ritmikai dinamikájára, egységére. A magyar verstan is ismeri például a mozaikrímet, de csak mint érdekességet, hogy „jé ilyen is van, lehet!”, de nem alapvető kérdés, hogy hol és főként miért fordulhat elő. Egyes versformákban a mozaikrím csak belső szerkezeti összefüggésekben fordulhat elő, például belső rímként, tehát nem az értelmileg erősen kiemelt sorvégeken! A mozaikrím kizárólag értelmi tagolás szerinti megkülönböztetés, tehát az íreknek fontosak voltak az egymással összefüggő értelmi egységek, ritmikai alapon az értelmi egységek. Ennek ismeretében érdemes jobban átgondolni a magyar alkalmazott verstanban a rímelést, mert a magyarban is az értelmi hangsúlyok egybeesnek a ritmikai hangsúlyokkal, tehát érdemes lenne a rímelő szavakat önálló egységekként kezelni értelmileg is.

A korai ír asszonáncban (*úaitne*) a magánhangzóknak nem kell megegyezniük, csak azonos hosszúságúaknak kell lenniük. Ez magyarra lefordítva például: „tór–kél”. A rím két tagja közti rokonságot az összecsengő (rokon) mássalhangzók adják, valamint az értelmi-ritmikai tagolás: az azonos a szótagszám és a hangsúly.

Az értelmi tagolás olyan jelentős tényező, hogy a sorokat az elemzők két szótagszámmal jelölik meg. Az egyik mutatja a sor szótagszámát, a felső indexben lévő második az utolsó

(prototipikus esetben a rímelő) szó szótagszámát. Például: 82, 73, 51.

A két leggyakoribb rímképlet a páros rím (aabb) és a félrím (xaxa). Ez mégsem teszi egyhangúvá formailag a verseket, mert a belső rímek, az *aicill*-rím és az alliterációk dinamikussá és változatossá teszik a szöveg összecsengéseit.

A korai ír rímelő verselés jellegzetesen strófikus. Egy-egy strófa formája legalább annyira pontosan meghatározott, mint egy klasszikus időmértékes versszaké. Adott a sorok szótagszáma, a sorok száma, a metszetek, a sorok rímélése (pl. xaxa), van-e bennük belső rím, aicill-rím, debide (vágórím) vagy alliteráció. Még az is meghatározott egyes formákban, hogy az alliterációnak versszakokat kell összekötnie.

A fenti, bonyolult szabályokból kiderülhet, hogy a középkori ír tudósokat mennyire foglalkoztatták a verstani szabályok. Több verstani traktátus maradt fenn a 13. századot megelőző korból, amelyeknek azonban még ma sem létezik fordítása, kritikai kiadása is csak néhánynak. Ezek a traktátusok elsősorban az adott metrum nevével és a szótagszámokkal vannak elfoglalva, az egyéb verstani elemeket (rímeket, alliterációkat) általában csak szemléltetik a példáikon keresztül (Breatnach, 1996: 66, 68).

Ismeretlen szerző, 9. század: *Hírmondó*

(Forrás: Murphy, 1956, 19982, 160, fordította Deák-Sárosi László Pődör Dóra nyersfordításának felhasználásával.)

*Hírem mint
szarvashang
hóval kél,
volt nyár pang.*

*Dúl a szél,
napom vak,*

*íve szűk
hullám-lak.*

*Szépet rejt
páfrány s arc,
vadlúd sír:
szokott harc.*

*Dérrel már
szárny se bír,
más se száll,
mint e hír.*

Ismeretlen szerző (9. század): *Az írnok az erdőben*

(Forrás: Murphy, 1956, 19982, 4., fordította Deák-Sárosi László Pődör Dóra nyersfordításának felhasználásával.)

<i>Fák sora figyel felém,</i>	72
<i>rigó rikkant énekem,</i>	73
<i>irkámon száll pajkos szél,</i>	71
<i>két trillán kél énekem.</i>	73

<i>Kakukk köszönt kedvesen,</i>	73
<i>bent, e bokor-erdőben,</i>	73
<i>kegyes az Úr hozzám, hol</i>	71
<i>zeng a toll, az erdőben.</i>	73

Az utóbbi versforma „nagy rannaigecht” néven ismert, és több változata létezik. Az eredeti versszak összes formai elemét nem is sikerült teljesen megőriznem, mert ott még a rímelő szavak szótagszáma is rögzített, az eredetiben: 71A71A72B71A. A fordításban jelöltem azokat a rímeket, amelyek így vagy kissé más formában megvoltak az eredetiben.

Ehhez a formához nagyon hasonló a **fürtös bárd versszak**, amelynek sor- és rímképlete: 73a73A73a73A. Az alábbi költemény a Leinsteri Kódex (Book of Leinster) diplomatikai kiadásának I. kötetében található, magyar fordítása még nincs. A szöveget írásjelekkel és hosszúságjelekkel Liam Breatnach professzor (University of Dublin, Trinity College) látta el (Breatnach 1996, 65–77.). A forma, a metrum Gerard Murphy 1961-ben megjelent, korai ír verstanról szóló könyvében is megtalálható, a 42-es számú típus.

Casbairdne <i>chas chumaide</i> ,	73a
is <i>brass</i> má ros <i>binnige</i> ;	73A
nocho <i>chóir</i> a cammfige	73a
dar cend n- <i>óir</i> iss <i>indile</i> .	73A

A sorok hétszótagosak, a rímelő szavak háromszótagosak, a nagy A tiszta rímet, a kis a asszonáncot jelent. A sorok végén tehát négyes bokorrím található, mint például a Gyöngyösi- vagy Zrínyi-versszakban. Vannak benne soron belüli, úgynevezett belső rímek és alliterációk. A „fürtös” elnevezés a kiegyenlített arányú végrímekre és belső rímekre utal, mert azok tulajdonképpen párhuzamosan futnak a strófa függőleges szerkezetében. Ez a bárdok strófája. Tudni kell, hogy bárdok már a kolostori filik (tudósköltők) korában, tehát a 12. század előtt is léteztek. Ők akkor inkább csak előadók voltak, de könnyebb formákban maguk is verselhettek. Ez a strófa a látszat ellenére egyszerűbb – még ha nagyon is hangzatos – forma, hiszen nincs benne a sor végét a következő sor belsejével összekötő, elegáns átkötő, fonatos, úgynevezett *aicill*-rím.

Ez a bárd-strófa minden különössége és érdekessége ellenére nagyon jól szólna magyarul, akárcsak a „nagy rannaigecht”. Kár, hogy Arany János a 19. század közepén, amikor *A walesi bárdok* című balladáját megírta, még nem ismerte a kelták, vagyis az ír, a skót gael és a walesi nyelven írt bárdköltészet formáit, mert ha nem egy idegen, emelkedő lejtésű skót angol versszakban, a

Chavey Chase-strófában verselte volna meg a bárdok történetét, hanem például „fürtös bárd versszakban”, az megújító módon hathatott volna a magyar hangsúlyos verselésre is.

Irodalomjegyzék

BEST, R. I. – BERGIN, Osborn – O'BRIEN, M. A. (szerk.): *The Book of Leinster*, Vol. I., Dublin, 1954.

BLANKENHORN, Virginia: *Irish Song-Craft and Metrical Practice Since 1600*, New York, 2003.

BREATNACH, Liam, *Poets and Poetry*, In: *Progress in Medieval Irish Studies*, szerk. McCone, Kim és Simms, Katharine. Maynooth, 1996, 65–77.

CARNEY, James: *Medieval Irish Lyrics*, Dublin, 1967, 19852.

FOSTER, R. F. (szerk.): *The Oxford Illustrated History of Ireland*, Oxford, 1991.

KABDEBÓ Tamás (szerk.): *Törtélmok – Ír költők antológiája*. Budapest, 1988.

KELLY, Fergus: *A Guide to Early Irish Law*, Dublin, 1988.

MURPHY, Gerard: *Early Irish Lyrics*, Dublin, 1956, 19982.

MURPHY, Gerard: *Early Irish Metrics*, Dublin, 1961.

PÖDÖR Dóra: *Twelve Poems Attributed to Fland Manistrech From the Book of Leinster* (Tizenkét, Fland Manistrechnek tulajdonított költemény a Leinsteri Kódexből), kiadatlan PhD-disszertáció, University of Dublin, Trinity College, 1999.

Dolgozatom megírásában az angol nyelvű szakirodalmon kívül (pl. Gerard MURPHY: *Early Irish Metrics*, Liam BREATNACH: *Poets and Poetry = Progress in Medieval Irish Studies*) elsősorban Pődör Dóra nyelvész, filológus kutatásaira támaszkodtam. Ő az óír és középipr szövegeket eredetiben képes olvasni. Doktori disszertációját (PhD) ó- és középipr nyelvészetből és verstanból írta a dublini Trinity College-ban: a 11. században élt filinek (tudós költőnek), Fland Manistrechnek a Leinsteri kódexben fennmaradt verseit elemezte filológiailag és metrikailag.

DEBÜT

Fall Dóra

Na mi baj, tata?

Géza bácsi hetvenhárom éves volt, amikor elkezdte köpködni a fogait. Úgy kezdődött, hogy egy reggel tüsszentenie kellett, a gigantikus haptic után pedig megdöbbenve látta, hogy a szőnyeg tele lett apró, fehér fogacskákkal, amelyek mérhetetlen orrlyukain és a száján keresztül távoztak. Géza bácsi ijedten tapogatta végig nyelvével a fogínyét, de nem érzett különbséget. Minden foga a helyén volt.

Nem tudta mire vélni. Az egykor bézs, a rengeteg családi összejövetel és egy gondos feleség észrevehető hiánya miatt most már inkább lilásszürke szőnyeg szálai között teljesen nyilvánvalóan fogak heverték. Géza bácsi elkezdett lehajolni, majd huszonöt istókbasszameggel és körülbelül negyven, a teste legmélyebb bugyraiból felszakadó sóhajtással később már célba is ért. Bozontos szemöldökét összeráncolva, szakadozó lélegzetvétellel megforgatott egy furcsa kis gyöngyszemet. Kétségkívül egy fog volt.

Géza bácsi ijedten tárcsázta a fogorvosát. Ötven éve ismerte már, a doktor úr pedig az öreg legrégebbi emlékében is legalább százötven éves lehetett.

- Halló!!! Jó napot kívánok! – üvöltötte a telefonba Géza bácsi.
- Ne tessék kiabálni, minek van úgy kiakadva? Ez egy orvosi rendelő, itt komoly munka folyik! Kérem, türtőztesse magát – szólalt meg a vonal túlsó oldalán egy unott, nyávogó hang, ami minden bizonnyal nem a tekintélyes fődoktorhoz tartozott.
- Jó napot kívánok, én a doktor urat keresem!
- De melyiket, tata? Ne tessék úgy kiabálni, na, hányszor mondjam még?

– Hogyhogy melyiket, kisasszony, ne hülyéskedjen velem. Hát a fődoktor urat. Jánost. Fogász Jánost.

– János bácsit tetszik keresni? Dehát ő már rég nem foglalkozik ilyesmivel. Különben is, idén már vagy harmadjára temetik, ilyenkor igazán nem illendő zavarni az embert. Tessék csak velem beszélni, én aztán eligazítom. Mi baja?

– Kiköptem a fogaimat.

– Tessék?!

– Kiköptem a fogaimat, csókolom a kiskezít.

– Az összeset?

– Igen. Illetve nem. Kiköptem a fogaimat, de még mindig a számban vannak.

– Na, tata, ezzel megfogott. Nem értem. Hány évesnek tetszik lenni?

– Hetvenhárom, kisasszony.

– A foghullás az ön korában teljesen normális. Mondja, ön túlsúlyos?

– Nem, kisasszony, nem vagyok túlsúlyos, én kiköptem a fogaimat.

– Sok gyógyszert tetszik szedni? Szívbjára, ilyesmire? Időskorban a foghullás egyik fő okozója a mértéktelen gyógyszerfogyasztás.

– Nem hiszek az ilyen modern marhaságokban. Ha a Jóisten úgy dönt, hogy menni kell, akkor menni kell, minek azt megakadályozni?

– S a fogkrémben sem tetszik hinni? – kérdezte enyhén cinikusan az asszisztens, akit egyébként Picikének hívtak. Picike, az asszisztens.

– Ne butáskodjon, kisasszony, én úriember vagyok. Odafigyelek magamra. Mindennap kétszer megmosom a fogamat. De most, hogy kiköptem az összeset, már nehezebb dolgom lesz. Igaz, hogy még a számban vannak, szóval talán mégsem.

– Tata, vannak-e magának gyerekei? – kérdezte Picike, az asszisztens egy igen mély sóhaj után.

– Vannak, szívem, van nekem egy Mártám, szemem fénye, olyan ügyes az a leány! Sepsin lakik, tanítónéni. Mindig értett a gyerekekhez, tudja, neki ez inkább hivatás, mintsem...

– Na, tessék szépen felhívni, s mondja meg neki, hogy baj van, jöjjön el látogatóba. Ő majd rendbe teszi.

– Akkor nincs semmi diagnózis?

– Hát, tata, én attól tartok, hogy az ön vállát megkopogtatta egy bizonyos német úriember.

– Melyik? A Nietzsche? – horkant fel Géza bácsi.

– Nem, tata, az Alzheimer. Az pedig már igazán nem az én hatásköröm. Tessék aztán lefeküdni, miután beszélt a lányával.

– Azért a tiszteletes Fogász János doktor úrnak adja át, legyen szíves, az üdvözetemet.

– Jól van, tata, további szép napot! – búcsúzott Picike a lehető legmeggyőzőbb együttérzéssel a hangjában.

– Viszont, kisasszony!

Mindezek után Géza bácsi nem tudott mit kezdeni magával. Lenézett a szőnyegre. A fogai már nem voltak ott. Hirtelen megint tüsszenteenie kellett. Ijedten fogta be az orrát, igyekezve egy újabb hasonló jelenséget megakadályozni, de a fogak nem zavartatták magukat. Ezúttal jobb lehetőség híján a fülén keresztül távoztak. Az öreg pár percig csak bámult rájuk, amint kajánul virítanak a dohos szőnyeg vastag szálai között. Fejét rázva, remegő kézzel tárcsázott.

– Halló!!! Jó napot kívánok!

FALL DÓRA a Kolozsvári Apáczai Csere János Elméleti Líceum diákja. 2007 április 2-án született Kolozsváron. Az E-MIL meghirdette Méhes György pályázatra beküldött novellájával könyvjutalmat nyert.

Dorozsmai-Szabó Eszter

Istenről

*Én vagyok a világ világossága,
olyan vagyok, mint az autóreflektor,
bevilágítom előtted az utat.
Sosem jársz sötétségben.*

*Én vagyok az élet kenyere,
nem mindenmentes, hanem tápláló,
amitől erőre kapsz,
és száz hosszú úszol a medencében.
Nem éhezél többé.*

*Én vagyok az élő víz,
nem poshadt pocsolya,
amiben csak szemmel
nem látható baktériumok nyüzsögnek,
hanem olyan víz,
amiben békák kuruttyolnak,
halak ficáinkolnak,
és egy cseppje is elég,
hogy átszeld a sivatagot.
Tisztára moslak.*

*Én vagyok a Békesség,
nem hamis békesség,
amit az esti sorozat kínál,
vagy a bőröd alá szúrt lebegés,
nem a pszichológusodnál tanult
életindulód dallama vagyok,
olyan békét adok,
hogy sosem rágod többé a körmöd.
Fehér ruhát adok rád,
amin kék szalagok lógnak.*

*Én vagyok a jó pásztor.
Eltörölöm a gúnynevedet,
az anyád átokmondatait,
és új nevet adok,
amit csak te tudsz.
Az lesz a neved,
ami még nem vagy,
de én már látom, hogy az leszel.
Látom benned a forrást,
a kősziklát, a harcost.
Előtted megyek.*

Boldogmondások

*Boldogok a ruhátlanok,
mert nem kell törődniük a divattal.*

*Boldogok a struccok,
mert sosem szólnak be nekik,
miért dugják homokba a fejüket.*

*Boldogok, akik nem fogyóznak,
mert hat után is ehetnek.*

*Boldogok az ablakmosók,
mert ők mindig tisztán látnak.*

*Boldogok a lajhárok,
mert ők a rohanó világban
sem sietnek sehová.*

*Boldogok a rongybabák,
mert sosem lesznek merevek.*

*Boldogok a táblacsokik,
mert sosem fejezik le őket,
mint a mikulásokat.*

*Boldogok a nemesfémek,
mert ők sosem rozsdásodnak be.*

Poszt-posztmodern tízparancsolat haladóknak

*1. Nem vagy sem szexisten, sem félisten. (Még akkor sem, ha olyan a felsőttested, mint Momoának.)
Nem te vagy a világ közepe. (És anyád véleménye nem számít.)*

2. Ne készíts magadról folyton szelfiket, se ruhában, se ruha nélkül, se a repülön ülve, se búzamezővel a hátad mögött, se a tengerparton állva!

3. Cseréld le a „köötőszavaidat” – Isten nevét helyettesítsd a 'pityang' szóval.

4. Tarts heti egy offline napot. Mindenki megvár.

5. Ne játszd ki a family linket, hogy hosszú ideig élhess a földön!

6. Ne töröld ki az ismerősödet az instáról csak azért, mert beszólt valamit!

7. X-eld ki a jobb felső sarokban felugró képeket, és törekedj a valós kapcsolatokra.

8. Ne használd a menő osztálytársad profilképét csajozásra!

9. Utólag nem kenhetsz rá semmit.

*10. Ne kívánd a haverod tízezer követőjét, se a medencés házu-
kat, se a bicepsét, se a modell barátnőjét!*

*Én az Úr vagyok, a te Istened, aki a mátrixból szabadulást hir-
detek nektek!*

DOROZSMAI-SZABÓ ESZTER 1979. szeptember 8-án látta meg a napvilágot Veszprémben. Dédapja, Dorosmai János meseíró volt még a világháború előtt. Apja nevét a személyiben elírták, így lettek végül Dorozsmaiak.

„Jelenleg tanítónőként dolgozom, és három gyerek boldog édesanyja vagyok. Fél éve fogadtuk örökbe harmadik gyermekünket, két vér szerinti gyermekünk mellé. Azóta kerek a család. Óvodapedagógiát, teológiát és művészetterápiát, rajzelemzést tanul-
tam. Régóta érdekel az írás, de csak két éve kezdtem el komolyabban foglalkozni vele, mióta Lackfi János kreatívírás-csoportjába járok. A Bárkaonline-on, a Szófán, Szóbanforgón, a Lithera-Túrán és az Irodalmi Jelenben (próza) jelentek meg írásaim.

Szeretek bármilyen módon alkotni, legyen az tánc, zene, grafika vagy írás. Kedvelem a csíkos harisnyanadrágokat, a pöttyös bögréket, és bolondulok a kutyákért. Van egy öreg pumim és egy bernáthegyim. Félek a repüléstől, és szeretnék egyszer bálnákkal úszni.”

Véssey Miklós

Fészek

*Egyszer gyerekkoromban
hintáztam egy faágon,
rángattam, míg le nem tört,
szüleim kiabáltak,
de nem velem, én addig
egy jó mély gödröt ástam,
elültettem az ágot,
mert saját fát akartam,
aztán hanyatt feküdtem,
és mozdulatlan néztem
az eget, rügy a fákon,
most hordozókendőben
alszik rajtam a lányom,
két ág között egy felhő
olyan, akár egy fészek,
akkor én elaludtam,
itt most a lányom ébred.*

Eredet

*Mintha a Teremtés könyvének első oldalait
kitépték és elégették volna,
és csak a szereplők
különféle variációját ismernénk,
melyek ugyanazokat az eseményeket tartalmazzák,
Éva az almába harap, Ádám is, kiűzetnek,
Káin is mindegyikben megöli Ábelt,
de Ádám könyve Évát és Káint hibáztatja,*

*Évái Ádámot és Káint, Káinéban pedig
mindenről a szülei és Ábel tehetnek,
ő adta az almát a kezembe, írja Ádám,
Káint is ő kényeztette el, azért lett ilyen akaratos,
kicsavarta a kezemből az almát, írja Éva,
Káin is rá ütött, azért ilyen agresszív,
csak önvédelem volt, írja Káin,
mert rám támadt a szülők elkényeztetett kis kedvence,
Ábel pedig hiába tudna objektívebb képet festeni,
mert az eredettörténetekben az áldozatok
nem kapnak szót, legfeljebb beszélnek róluk,
erre számíts, ha egy családi asztalnál
rákérdezel az igazságra.*

Isten barmai

*Egy szarvas megszagolta az almát,
majd nedves orrával arrébb lökte,
így maradtak az állatok
teljesen ártatlanok,
nem véletlen, hogy egy istállóban,
(ahol a büdös, ott a meleg)
nem véletlen, hogy egy számár hátán,
(vele is ugyanúgy lépkedett)
vagy hogy egy bárány.*

*Mondhatjuk, hogy nem a mi hibánk,
hisz a szabad akarat súlya nélkül
könnyen repülnek a libák,
de ott van még a jászol,
míg hőt termel a testünk,
melléállhatunk, hogy ne fázzon:
bőrünkön matatnak szelíd mancsai.*

*Boldogok, kik önszántukból
Isten barmjai.*

Szenteste

*Késve érkezel, anyád nyit ajtót,
könyökkel, mert kezében a tepsi,
mákos guba lesz, mondja köszönés helyett,
apád kedvence, ülj le, ott a helyed,
a halászlét elsóztam, a kacsza odaégett, a pulyka túl száraz,
de egyél, mert kihül, utasít, és kirohan a konyhába,
az apád csukott szemmel, kitárt karokkal
prédikál az asztalfőn a mennyek országáról,
észre sem veszi, hogy melléülsz, az öcséd mobilozik,
a bátyád a hároméves fiával kiabál, hogy ne dobálja
krumplipürével az anyját, aki tehetetlenül zokog,
igyál valamit, csap válladra a nagybátyád,
tölt a házi törkölyéből, és addig bámul,
amíg meg nem iszod, hagyd már abba, József,
szól rá apádra az anyád visszatérve a konyhából,
kezében a krumplisaláta, senkit se érdekel a szentbeszéded,
inkább a pulykát vágd fel, jaj, rossz nézni, ne trancsírozd,
akkor talán ennél a kenőkésnél hozz valami élesebbet,
motyogja apád maga elé alig hallhatóan,
mire anyád egy székre roskad, és elsírja magát,
egész héten azért gürcölök, hogy szép ünnepünk legyen,
erre tessék, halljátok, hogyan beszél velem,
a bátyád megsimogatja a vállát, ne sírj anya,
nekem nagyon ízlik minden,
a feleségét közben még mindig rázza az elfojtott zokogás,
mi ez a síri hangulat, gyerekek, kiált fel a nagybátyád,
ajándékozzunk inkább, vettem neked egy kisautót, Petike,*

*nem a Jézuska hozta, kérdez vissza a gyerek,
erre csend lesz, még az öcséd is felnéz a mobiljából,
neked pedig hirtelen eszedbe jut,
hogy otthon hagytad az ajándékokat,
nagyot nyikordul a szék, amikor felállsz,
a fürdőszobába mész, magadra zárod az ajtót,
kibámulsz a szellőzőnyíláson,
és addig állsz ott mozdulatlanul,
míg el nem kezd végre hullani a hó.*

A mi döntésünk

*Lelki értelemben a szent sebekkel
együtt születél egy teológiai irányzat szerint,
azért jöttél, hogy meghalj, és már csecsemőként
hordoztad ezt a jelet, pontról pontra el volt tervezve
szenedésed összes állomása, az odáig vezető út is,
kis karjaidat úgy tártad szét álmosan nyújtózkodva,
mint a szögek beütése előtt, sírásodban pedig ott lakoztak utolsó,
fulladozó sóhajaid, én mégis szeretném azt hinni,
hogy ennek nem így kellett volna történnie,
mert te a Földön akartad megvalósítani
az égi Jeruzsálemet, nem isteni terv,
hanem a mi döntésünk volt a kivégzés,
viszont végig tudtad, hogy nem kerülheted el,
épp ez a felfoghatatlan a történetben,
próbálkoztál, ugyanakkor elfogadtad,
hogy nem úgy lesz, ahogyan te akarod,
én, ha látnám előre a jövőt,
akkor neki se kezdenék semminek,
de te az alternatív megoldások művésze vagy,
ha nem erre, akkor arra, ha nem így, akkor úgy,
de megmented a tiéidet, ebből nem engedsz,*

*nincs olyan helyzet, amit fel ne vállalnál,
szint, mely alá le ne süllyednél értünk,
miközben végig tökéletesen önmagad maradsz.*

VÉSSEY MIKLÓS 1990-ben született, Budapesten él. Végzettsége szerint tanár, jelenleg szabadúszóként dolgozik. Verseket és novellákat ír, 2014 óta publikál szépirodalmi folyóiratokban.

2023. július

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Lepkevadászat; Jéghideg józanság;
Így élünk (versek)
- 5 **Gerzsenyi Gabriella:** Az új lakó (próza)
- 9 **Csobánka Zsuzsa Emese:** A révész (vers)
- 13 **Másréti Kató Zoltán:** Gringo (próza)
- 16 **Kégl Ildikó:** lánytörténet; úgy hívják, hangyaboly;
cseresznyéskert (versek)
- 19 **Varga Barnabás:** Ízhatás (próza)
- 23 **Demeter Arnold:** Séta; Szegénység; Barázdák a föld alatt;
Dallamok; Visszatérünk (versek)
- 26 **Kőrös András:** A bakancs (próza)
- 35 **Zsille Gábor:** Olaszrizling; Fröccs; Ürmös (versek)
- 38 **Nagy Zopán:** Átjárások / Párizsi kapcsolódások... (próza)
- 41 **Farkas Kriszta:** Mélymerülés (vers)
- 42 **Ónody Éva:** Találkozásom Kő Pállal (próza)
- 52 **Szabó Fanni:** Megfigyelés; Valaki más sikít helyettem (versek)
- 54 **Rainer Maria Rilke:** Lányimák Máriához – Suhai Pál
versfordításai
- 62 **Németh István Péter:** Rímszótáram margójára (tárca)
- 68 **Juhász Kristóf:** Egy kihalt állat föltámasztásáról
- 73 **Jancsó Nóra:** A mindennapiság misztikuma
(Szilágyi-Nagy Ildikó: Éjszakai megszólítás)
- 76 **Pusztai Ilona:** „Ahol a szegény emberek boldogok lesznek
a végén” (Boldog Zoltán: Hagyma és Levendula)
- 80 **Izer Janka** írásai: Jan Saudek – avagy a meztelenség dicsérete;
Összeroppant elme – a Minden másképp van című előadásról
- 88 **Csontos Márta:** Szenvedéstörténet újraértelmezve –
Gondolatok Németh Péter Mikola verskötetéhez
- 93 **Deák-Sárosi László:** Egy bárdstrófa jellegzetességei – A korai ír
hangsúlyos verselés tanulságai a magyar verstan szempontjából
- 107 Debüt
- 107 **Fall Dóra:** Na mi baj, tata?
- 110 **Dorozsmai-Szabó Eszter:** Istenről; Boldogmondások;
Poszt-posztmodern tízparancsolat haladóknak
- 114 **Véssey Miklós:** Fészek; Eredet; Isten barmai; Szenteste;
A mi döntésünk

○ **Böszörményi Zoltán:**

Lepkevadászat; Jéghideg józanság; Így élünk

○ **Gerzsenyi Gabriella:** Az új lakó

○ **Csobánka Zsuzsa Emese:** A révész

○ **Másréti Kató Zoltán:** Gringo

○ **Kégl Ildikó:** Lánytörténet;
úgy hívják, hangyaboly; cseresznyés kert

Varga Barnabás: Ízhatás

○ **Demeter Arnold:** Séta; Szegénység;
Barázdák a föld alatt; Dallamok;
Visszatérünk

○ **Kőrös András:** A bakancs

○ **Zsille Gábor:** Olaszrizling;
Fröccs; Ürmös

○ **Nagy Zopán:** Átjárások /
Párizsi kapcsolódások...

○ **Farkas Kriszta:** Mélymerülés

○ **Ónody Éva:** Találkozásom
Kő Pállal

○ **Szabó Fanni:** Megfigyelés;
Valaki más sikít helyettem

1000 FORINT • 10 RON • 2,20 EURÓ

Nemzeti
Kulturális
Alap